

Araştırma Makalesi/ Research Article

**1993 Kağıthane Direnişi ve Bir Toplumsal Hareket
Olarak Kısa Bir Analizi**

Olkan Senemoğlu*

(Orcid: 0000-0001-6290-6631)

Makale Gönderim Tarihi
19.09.2024

Makale Kabul Tarihi
19.12.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Senemoğlu, O., "1993 Kağıthane Direnişi ve Bir Toplumsal Hareket Olarak Kısa Bir Analizi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/1 (Mart 2025): 1054-1109.

APA: Senemoğlu, O. (2025). 1993 Kağıthane Direnişi ve Bir Toplumsal Hareket Olarak Kısa Bir Analizi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 1054-1109.

Öz

1993 yılında Kağıthane Belediyesi'nden 340 işçinin işten çıkarılması, sendikal yapıların ve yerel yönetimlerin iç içe geçtiği önemli bir kriz dönemini işaret etmektedir. İşçilerin kurduğu Direniş Komitesi, toplumsal hareketlerin organizasyonu ve dayanışması açısından dikkat çekici bir örnek sunmuştur. Direnişin ilk günlerinden itibaren işçiler, mahallelerde bilgilendirme çalışmaları yapmış, demokratik kitle örgütleriyle ilişkiler kurmuş ve medya desteği sağlamaya çalışmıştır. İşçilerin mücadelesi, Tilly'nin toplumsal hareket teorisinde belirttiği birçok özelliğin yanı sıra "kampanya" özelliğini taşıyarak geniş bir kitleye ulaşma çabasını yansıtmaktadır. Ayrıca, işçilerin direnişini bastırmak amacıyla polis müdahaleleri gerçekleşmiş, bu da toplumsal hareketin geniş kesimlere duyurulmasına yol açmıştır. Kağıthane işçilerinin mücadelesi

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Türkiye, olkansenemoglu@gmail.com.
Assist. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Türkiye.

sadece yerel bir işçi direniş değil, aynı zamanda Türkiye işçi sınıfı mücadelesi için de önemli bir sembol olmuştur. Ancak bu toplumsal hareketin uzun vadeli başarısı, siyasi ve ekonomik dinamikler nedeniyle sınırlı kalmıştır. Direniş, toplumsal hareketlerin dayanışma, örgütlenme ve direnç gerektiren süreçler olduğunu göstermiştir ve işçi sınıfının örgütlenmesinin önemini vurgulamıştır. Bu çalışma yapılan görüşmeler temelinde, literatürün ve basılı yayının analizi üzerinden hareketle Kağıthane işçilerinin direnişlerini ortaya koymakta ve bu direnişin bir toplumsal hareket olduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kağıthane Direniş, İşçi Eylemleri, Toplumsal Hareketler, Tilly,

The 1993 Kağıthane Resistance and Its Brief Analysis as a Social Movement

Abstract

The dismissal of 340 workers from Kağıthane Municipality in 1992 marked a significant crisis in which union structures and local governments were intertwined. The Resistance Committee established by the workers has provided a remarkable example regarding the organization and solidarity of social movements. From the first days of the resistance, workers have carried out information activities in the neighborhoods, established relations with democratic mass organizations and tried to gain media support. The workers' struggle, besides many features that Tilly stated in his social movement theory, reflects the "campaign" feature and the effort to reach a wide audience. In addition, police interventions were carried out to suppress the workers' resistance, which led to the social movement being announced to a wider audience. The struggle of Kağıthane workers was not only a local worker resistance but also an important symbol of the working-class struggle in Turkey. However, the long-term success of this social movement was limited due to political and economic dynamics. The resistance has shown that social movements are processes that require solidarity, organization and resistance, and has emphasized the importance of organizing the working class. This study reveals the resistance of Kağıthane workers based on the interviews and the analysis of literature and printed publications and argues that this resistance is a social movement.

Keywords: Social Movement, Tilly, Kağıthane Resistance, Workers' Actions.

Giriş

1980'lerden itibaren uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar, kamu sektöründe özelleştirme, taşeronlaştırma ve sendikasılaştırma

süreçlerini tetiklemiş; bu durum, işçi sınıfı üzerinde derin ekonomik ve sosyal baskılar yaratmıştır.* 1990'lı yılların başında Türkiye'de, sendikalar ve işçi hakları üzerine tartışmalar, işten çıkarma süreçleri ve yerel yönetimlerdeki değişikliklerle daha da yoğunlaşmıştır. Bu dönemde, Kağıthane Belediyesi'nde işten çıkarılan 340 işçi, sendikal mücadele ve toplumsal dayanışmanın bir örneği olarak direniş başlatmıştır. İşten çıkarmalar, işçilerin sendikal ve siyasal kimliklerine dayanılarak yapılmış gibi görünürken, bu süreçte işçilerin kurduğu direniş komiteleri, toplumsal hareketler bağlamında önemli bir eylemsel model sunmuştur. Direnişin bir "direniş komitesi" çevresinde organize edilerek önce şehir sonra tüm ülke genelinde geniş kitlelere ulaşma çabası, hareketin toplumsal boyutunu öne çıkarmaktadır. Bu çalışma, direnişin hem sendikal hem de toplumsal bir hareket olarak nasıl şekillendiğini, işçilerin örgütlenme pratikleri ve dayanışma ağları üzerinden incelemektedir. Refah Partisi (RP) yönetimindeki belediyenin uygulamaları ve işçilerin tepkileri, Türkiye'deki sendikal hareketlerin ve toplumsal dayanışmanın yapısını ve sınırlarını gözler önüne sermektedir.

Kağıthane'de SHP Belediye başkanırken 1991 genel seçimlerinde Sivas'tan Milletvekili adayı olan Mahmut Özdemir'den boşalan koltuğa, Aralık 1991'de yapılan ara seçimlerle Refah Partili Arif Calban geçmiştir. Daha sonrasında 1 Kasım 1992'de bazı ilçelerde ara seçimler yapılmıştır. RP'li Calban'ın Kağıthane'deki bu başarısı, Türkiye siyasetini belirleyecek olan siyasi hareketin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu siyasi hareketi Ruşen Çakır o dönem şöyle açıklmaya çalışmıştır:

Belediye Meclisi'nde ezici çoğunluğu oluşturan muhalefetin, SHP'li Anakent Belediyesi'nin ve merkezi iktidarın çıkarttığı sorunlara rağmen, Calban'ın tüm RP teşkilatından aldığı destekle gerçekleştirdikleri 1 Kasım 1992'de yapılan ara seçimlerde RP'nin kampanyasına epey malzeme sağladı. Nitekim Güngören, Bahçelievler, Bağcılar ve Tuzla'nın RP'li başkanları Kağıthane'nin kendilerine örnek olduğunun altını ısrarla çizdiler. Ancak Kağıthane'nin örnek işleri sorulduğunda, halka götürülen

* Bu çalışma yakın zamanda kaybettiğimiz dönemin Sivas Cevher-İş Sendikası Şube Başkanı Murtaza Yıldırım'a ithaf edilmiştir. Mücadelesinin Türkiye işçi sınıfının mücadelesini güçlendirmesi ümidiyle. Murtaza Yıldırım ile görüşme yapmama yardımcı olan Uygur D. Yıldırım'a teşekkürü borç biliyorum.

somut belediye hizmetlerinden ziyade, yönetim ve çalışma anlayışını gösterdiler. Ve her yerde karşımıza halk meclisleri çıktı.¹

1990'larda Arif Calban döneminde ilçe başkan yardımcılığı yapmış, Hedef 2000, Sadabad gibi Kağıthane'de çıkan yerel gazetelerin yayın kurulunda yer almış ve Milli Gazete'nin Kağıthane'deki dağıtımını yapmış olan Cemil Ögütçü, RP'nin seçimlerdeki durumunu ve süreci şöyle değerlendirmektedir;

“Yerel seçimler 1989'da yapıldı. O zamanlar Refah Partisi güzel bir oy aldı. O zamanki ilk aday da Kağıthane'den Mukadder Başeğmez'di. %18,5 gibi bir oy aldı. Daha sonra Mukadder Başeğmez 3. Bölgeden Refah Partisi'nden milletvekili olmuştu. Seçimi SHP'den Mahmut Özdemir kazandı. Daha sonra istifa etti. 1991 yılındaki genel seçimlere girmek için Sivas'a gitti. Bakanlık yapmış birisidir. O zaman Sözen zamanı SHP'nin rüzgâr estirdiği zamandı. 1991'de ara seçim oldu... Kağıthane'de Refah Partisi'nin adayı Arif Calban'dı. O zaman Refah Partisi'nin en büyük rakibi de ANAP'tı. Sanırım 626 ile ya da %29'la bütün Refah Partisi teşkilatları buraya akın etti ve o ara seçimi biz Arif Calban'la kazandık. Arif Calban 2,5 yıl belediye başkanlığı yaptı, tekrar 1994 yılında yine yerel seçimlere girildi. Tekrar kazanıldı. Ben de o dönem il genel meclisi üyesi oldum.”²

RP'li Belediye Başkanı Arif Calban göreve başlayınca Halk Meclisi adı verdikleri politikalarını uygulamaya koymuştur. Böylece yereldeki halk, siyasetin içinde canlı tutulabiliyordu. Halk meclislerinin bir diğer rolüne ise Çakır şöyle dikkat çeker;³

Görüldüğü kadarıyla, RP'li belediye başkanları, halk meclisine “kendilerinden olmayan belediye kadrolarını” denetleme işlevi de yüklüyorlar. Kağıthane Belediyesi'nde büyük ölçüde ANAP'lı ve SHP'li başkanlar döneminde alınan kadrolarla iş görülüyor; Güngören, Bahçelievler ve Bağcılar, bölünmenin ardından Bakırköy'ün ANAP'lı Belediye Başkanı Ali Talip Özdemir'in, Tuzla ise Pendik'in SHP'li Başkanı Burhan Köseoğlu'nun yolladığı işçi ve memurlarla çalışmak zorundaydı.

¹ Ruşen Çakır, *Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisini Anlamak*, 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 1994, s.183.

² Hüseyin İrmak, *Sözlü Tarih Görüşmeleriyle Kağıthane*, İstanbul, 2014, s.39.

³ Çakır, *a.g.e.*, s.185.

Görüldüğü kadarıyla dönem, Belediye Başkanlarının usulsüzlüklerle yargıldığı, belediyeye işe alımların eş dost kayırmacılığı üzerinden yapıldığı iddialarının kesilmediği veya rüşvetle iş yaptırıldığına dair söylentilerin olduğu bir dönemdir. Nitekim Calban seçilir seçilmez Kağıthane belediye binasının kapısına “Burada kesinlikle rüşvetle iş görülmez” plaketi astırılmış ve bu durum Belediye Meclisi üyeleri ve belediye çalışanları nezdinde ciddi gerginlikler yaratmıştır. Bağcılar’da ise, rüşvet alırken suçüstü yakalatılmış bazı belediye çalışanlarının halen yargılanmakta olduğu⁴ tespit edilmiştir.

RP’nin o dönem kullandığı en önemli sloganı “Önce ahlak ve maneviyat”tır. Böyle bir ilkeyle hareket eden bir partinin, rakip partilerin yolsuzluk ve usulsüzlüklerini en önemli kampanya malzemesi yapması ve rüşvetle mücadelesinin, görüldüğü kadarıyla çok somut maddi nedenleri de vardı. Her şeyden önce RP’li Belediyeler parasızlıktan kıvranıyordu. Arif Calban, Kağıthane’yi kasada 100 milyon lira para ve 40 milyar borçla devralmıştı. Bakırköy ve Pendik’ten ayrılma sonucu oluşan diğer dört belediye ise hakları olduğunu iddia ettikleri araç gereçleri alamadıkları bir yana, ihtiyaçlarının çok üstünde kadronun kendilerine devredildiğinden şikâyetçydiler.⁵ Daha sonrasında uzun bir süre boyunca ülke gündemini belirleyecek ve kitlesel bir eyleme dönüşecek olan Kağıthane işçileri böyle bir ortamda işten çıkarıldılar.

1993 yılının Ocak ayında Kağıthane Belediyesinde 340 işçinin Refah Partili belediye başkanı Calban tarafından işten çıkarılmasından sonra işçilerin örgütlenerek geniş kesimlere seslerini duyurma çabaları uzun bir süre ülke gündeminde kalmış ve her geçen gün çoğalarak yayılmıştır.

20 Ekim 1991 genel seçimlerindeki afişlerde yaşlısı genci hep bir ağızdan “Bu sefer Refah” diyordu. Bir başka afişte ise ağlayan bir kız çocuğu “Babamı” diyordu, “işten attılar.” Çocuğa RP’nin afişinden karşılık veriliyordu: “Refah Partisi İktidarında babalar işsiz kalmayacak.” Söylem düzeyinde Refah Partisinin *Adil Düzeni* insanların işini kaybetmeyeceği ve hakça bir yönetim sunuyordu. Fakat Büyük bir kentte kazandığı ilk ilçe belediyesi olan Kağıthane’de Refah Partili Belediye Başkanının ilk faaliyetinden biri belediyede çalışan işçilerin

⁴ Çakır, a.g.e., s.185.

⁵ Çakır, a.g.e., s.185.

sözleşmelerini yenilememek olmuştur. Sadece 55 işçinin işine devam etmesine izin verilmiş, 340 kişinin ise işten atılması kararlaştırılmıştır. İşten atılan işçiler, bu işten atılmanın hukuki bir dayanağının olmadığını belirtip, siyasi bir karar olduğuna dikkatleri çekerek örgütlenmiş ve ses getiren eylemlerde bulunmuşlardır.

Bu çalışmada, bu işten çıkarılan 340 kişinin işten atılması temelinde şekillenen eylemler, "Toplumsal Hareketler" kuramları açısından ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Kağıthane işçilerinin bu eylemlerinin siyasi kurucu bir rolünün olup olmadığı, böyle bir eylemin toplumsal hareket olarak ne tür sonuçlar doğurduğu da tartışmaya açılmaktadır.

Toplumsal hareketler terimini ilk kez on sekizinci yüzyılın başlarında Fransa'da Saint Simon kullanmıştır. Toplumsal hareketler terimini Saint Simon "kendi ülkesinde ve daha sonra başka yerlerde baş gösteren toplumsal protesto hareketlerini nitelendirmek için, statükoya karşı çıkan yeni siyasal güçlerin bir özelliği olarak kullanmıştır."⁶ Ayrıca toplumsal hareketin en yaygın biçimde, "siyasal sistemin ana gövdesinin dışında kalan gruplar ve örgütleri karşılayan bir terim"⁷ olduğu söylenebilir. Tarrow, toplumsal hareketleri, elitlere, otoritelere veya kültürel kodlara karşı yönelen, ancak aynı zamanda bu unsurlarla kalıcı bir etkileşim içinde olan; ortak hedefler doğrultusunda hareket eden ve dayanışma gösteren bireyler tarafından geliştirilen toplu eylemler olarak tanımlar.⁸ Toplumsal Hareket nitelendirmesini Marshall, "dikkate değer sayıda insanın, toplumun başlıca özelliklerinden birini ya da birkaçını değiştirmek (ya da değiştirilmesine karşı direnmek) için örgütlü çaba harcamalarını gösteren bir terim" olarak kullanır.⁹ Ayrıca sadece sayısal bir çoğunluğun hareketini değil, Toplumsal hareketler nitelendirmesi "insanlar arasında var olan olağan ilişki ve etkileşimlerin ötesinde, belirlenen ortak bir hedefe doğru, ortak bir adımı ve konumlanışı ifade

⁶ Gordon Marshall, "Toplumsal Hareketler", *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.746.

⁷ Marshall, *a.g.e.*, s.746.

⁸ Sidney Tarrow, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, 3. Basım, Cambridge University Press, 2011, 7.

⁹ Marshall, *a.g.e.*, s.746.

etmektedir.”¹⁰ Bu yönüyle toplumsal hareket bir sayısal çoğunluktan çok, zaten olağan bir etkileşim ve ilişkinin gerçekleşmesinden ayrı, özellikle ortak bir hedefi amaç edinmesi itibariyle tanımlanmaktadır.

Melucci, ise sosyal hareketi şu kriterler doğrultusunda tanımlamaktadır: i. Dayanışmaya dayalı, ii. Bir çatışma yaşıyan, iii. Yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan bir kolektif hareket biçimi.¹¹ Burada yine göz önünde tutulması gereken nokta bir amaç etrafında dayanışmanın olması, bu dayanışmanın bir çatışma yaşıyan insanlar tarafından gerçekleştirilmesi ve mevcut sistemin o kitleye dayatmalarına karşı eylemde bulunmuş olmaları itibariyle bir hareket toplumsal hareket olarak nitelendirilebilir. Bu noktada Türkdöğan kolektif talepleri dile getiren bu hareketlerin, bireylerin toplum düzeninde haksız veya olumsuz gördükleri durumlara karşı tepki göstermeleriyle doğru orantılı olarak geliştiğini belirtir. Bu hareketlerin gücünü ise, kitleler tarafından benimsenmiş olmasından aldığı vurgular.¹² Ayrıca bir olayın "toplumsal hareket" olarak değerlendirilebilmesi için, toplumu değerştirme veya değerşimi engelleme amacı taşıması, belirli bir ölçüde örgütlenmiş, süreklilik arz eden gruplar tarafından gerçekleştirilen kolektif eylemler içermesi gibi unsurların gerekli olduđuna¹³ dikkat çekilmektedir.

Türkdöğan ise, toplumsal hareketlerin, toplumda ortaya çıkan sorunları ele alıp bu sorunlara karşı bir çözüm üreten hareketler olarak nitelendirir. Türkdöğan'a göre, “sosyal hareketler, toplumda yeni bir hayat tarzını, yeni bir modeli oluşturmak için eylemde bulunulan kollektif bir davranış biçimidir. Bu bakımdan, sosyal hareketler bir yanda hayatın akışıyla yetinmeyen toplumsal rahatsızlıkları dile getirirken, öte yanda bunların çözömlenmesi için yeni çareler önerir.”¹⁴ Aynı şekilde Castells'e göre, toplumsal hareketler hem yenilikçi hem de eylemsel

¹⁰ Tanay Sıdkı Uyar, “Toplumsal Hareketler ve Çevre”, *Toplumsal Hareketler Konuşuyor*, Haz. Leyla Sanlı, İstanbul: Alan Yayıncılık, 2003, s.135.

¹¹ Alberto Melucci, “Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması”, Derleyen: Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler-Teorik Açılımlar*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009, s.87.

¹² Orhan Türkdöğan, *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1997, s.11.

¹³ Yüksel Taşkın, *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 275.

¹⁴ Türkdöğan, age, s. 11.

özelliklere sahiptir.¹⁵ Yoksunlar kolektif bir temelde seferber olmadıkları ve mücadeleleri daha geniş toplumsal hareketlere ve sivil toplum örgütlerine bağlanmadığı sürece, bunların daha geniş anlamda etkin olmaları muhtemel değildir.

Peki toplumsal hareket ne değildir? Toplumsal hareketlerde en büyük yanılgılardan birisine Karakaş şöyle dikkat çeker; “Hareket konusundaki en temel yanılgı, hareketi eylemle eş tutmak. ...hareket, fikrin ilk ortaya çıkışından, hazırlık toplantılarına, paneller, tartışma forumlarından işyerleri, mahalle ve okullarda bildiri dağıtmaya, protesto gösterilerinden eylemlerin değerlendirilmesi toplantılarına, ağlar oluşturmaktan sonuç bildirgesi yazmaya kadar tüm adımları kapsayan sürecin adıdır.”¹⁶ O zaman basitçe bir eylemde bulunmak veya bir, bir araya gelip bir dağılan gruplar bir toplumsal hareketi oluşturmaz. O zaman buradan hareketle 2 önemli kıstasın göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir; bir araya gelen grupların ortak bir hedef oluşturmaları ve bu hedef için sürekli bir eylem halinde olmaları gerekmektedir. Anthony Giddens'in dikkat çektiği noktada burasıdır. Giddens'a göre bir toplumsal hareket, “yerleşik kurumlar alanının dışındaki toplu eylemler yoluyla, ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe erişmeyi sağlayabilmek için girişilen toplu bir çabadır”¹⁷ Giddens'in şu vurgusuna tekrar dikkat çekmek gerekmektedir: “yerleşik kurumlar alanının dışındaki toplu eylemler” sözü, toplumsal hareketlerin biçimsel veya niceliksel bir örgütlenmenin dışında bir niteliği olduğunu göstermektedir.

Bir hareketin toplumsal hareket olması için amaçladığı şeyler farklılık gösterebilir veya her toplumsal hareket farklı bir niteliğe sahip olabilir. Fakat toplumsal hareketler, daha geniş örgütlenme biçimleri gerçekleştirmediğinde etkinliği azalabilir. “Yoksunlar kolektif bir temelde seferber olmadıkları ve mücadeleleri daha geniş toplumsal hareketlere ve sivil toplum örgütlerine bağlanmadığı sürece, bunların

¹⁵ Manuel Castells, " İletişim Gücü". İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

¹⁶ Şenol Karakaş, “Yeni Bir Hareket, Yeni Bir Sol: Türkiye’de”, *Birikim Dergisi*, Sayı 197, (2005), s.28-29.

¹⁷ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Böl. çev. Işıl Bayar, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000, s.540-541.

daha geniş anlamda etkin olmaları muhtemel değildir.¹⁸ Fakat bir toplumsal hareket illa bütün bir ülkeyi veya ülkenin birçok sorununu dile getirmek gibi bir amacı, amaç edinmek zorunda değildir. Bir toplumsal hareketin hedefi Marshall'a göre, "marihuanayı yasallaştırmak gibi dar kapsamlı olabilesinin yanı sıra, kapitalist dünya sisteminin hegemonyasını yıkmak kadar geniş de olabilir. ...Tek tek pek çok toplumsal hareket, genel bir toplumsal hareket bayrağı (rneğin 'barış hareketi' gibi) altında görece bağımsız bir yol izleyebilir, bazen de hareketin içinde karışıklığa ve çatışmalara neden olabilirler."¹⁹

Toplumsal hareketlerin ne olduğu veya niteliğinin nasıl olması gerektiği konusunda biraz daha açıklayıcı bilgi verecek olursak Charles Tilly'nin ufuk açıcı açıklamasına da bakmak yerinde olacaktır. Tilly'e göre 1750'den sonra Batı'da geliştiği şekliyle toplumsal hareketler şu üç unsurun, çeşitli sonuçlar doğurmuş yenilikçi bir sentezinden doğmuştur:²⁰

1. Hedef alınan otoritelere karşı ortak hak taleplerinde bulunan, sürgit, organize halk girişimi (buna kampanya diyebiliriz). Bu anlamda bir toplumsal hareket olabilmesi için, organize olmuş topluluğun hedefe aldığı otoriteye karşı belirli hak taleplerinin olması gerekmektedir. Örneğin işten atılan işçilerin, işlerine geri dönme talepleri gibi.

2. Çeşitli politik eylem türlerinin gerçekleştirilmesi. Bu eylem türleri şunlardır: Özel amaçlı dernekler ve birlikler kurmak, halk mitingleri düzenlemek, resmi kortejler, nöbetler, birlikler, gösteriler, dilekçe göndermek, medyaya demeç vermek ve afişleme (eşitli girişimler topluluğunu toplumsal hareket repertuarı diye adlandıran). Burada dikkat edilmesi gereken nokta, politik bir eylem türünün benimsenmesi ve bu eylemlerin diğer kitlelerin dikkatini çekecek şekilde düzenlenmiş ve belirli bir süre organize olmasıdır.

¹⁸ Asef Bayat, *Ortadoğuda Maduniyet*, ev. Özgür Gökmen, İstanbul: İletişim yayınları, 2006, s. 60.

¹⁹ Marshall, *a.g.e.*, s. 747.

²⁰ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler*, ev. Orhan Düz, İstanbul: Babil Yayınları, 2008, s. 17.

3. MBSB (Makul olma, birlik, sayı ve kendilerine ve/veya seçmenlerine bağlılık) ilkelerini katılımcıların halk önünde uyumlu şekilde sergilemeleri (bunlara MBSB gösterileri diyebiliriz).

Tilly, yukarıda 3. maddede anmış olunan MBSB'yi şöyle açıklamaktadır. *Makul olma*: Ölçülü davranışlar; düzgün kıyafetler, din görevlilerinin, yüksek rütbelilerin ve çocuklarıyla birlikte annelerin katılımı. *Birlik*: Benzer rozetler, bandajlar, ilanlar ve kostümler; saflar halinde yürüyüş, şarkı söyleme ve dua etme. *Sayı*: Kişi sayısı, dilekçelerdeki imzalar, seçmenlerin mesajları, sokakları doldurmak. *Bağlılık*: Kötü hava koşullarına karşı koymak; yaşlı ve engellilerin görünür katılımı, baskıya direnç; gösterişli fedakârlık, bağış ve yardımı nitelendirmek için kullanılmıştır.

Diğer taraftan Uncu, toplumsal hareketlerin genel olarak tanımının şöyle yapılabileceğini dile getirir: "Birbirleriyle dayanışan, ortak bir fikri ve duyguyu paylaşan, haksızlık veya eşitsizlik olarak gördükleri bir meseleyi çözmek için seferber olup sorunlarının kaynağı olarak belirledikleri aktör ve/veya kurumlara yöneltilmiş protestolar düzenleyen, süreklilik kazanmış enformel toplumsal ağlar"dır.²¹ Tüm bu tanımlardan hareketle toplumsal hareketlerin temel özelliklerini ortaya koyacak olursak 4 ana özellik söylenebilir. Bir hareket; i. Bir amaç uğruna bir araya gelmiş birkaç kişi değil bir topluluktur; ii. Bu amaç uğruna stratejik kararlar alır ve hareket ederler; iii. Hemen yok olmazlar, belirli bir süre gündem oluşturmuş birbirine bağlı insanlardan oluşur; iv. Genel anlamda siyasal karar alma mekanizmalarını etkileyip, demokratik bir düzenin kurulmasını hedefleyebilirler. Türkiye'de toplumsal hareketler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır ve bu çalışmalar hem Türkiye'deki tarihsel olaylar hem de dünya genelindeki hareketler bağlamında önemli katkılar sunmaktadır.

Küçük ve Bilgiç'in çalışması, Türkiye'de 2000'li yıllarda yaşanan toplumsal hareketlere teorik bir çerçeve sunar. Gezi Parkı olaylarından işçi hareketlerine kadar geniş bir yelpazede, Türkiye'nin güncel toplumsal hareketlerini hem tarihsel hem de sosyolojik olarak değerlendirir. Küçük ve Bilgiç, Türkiye'de toplumsal hareketlerin,

²¹ Baran Alp Uncu, Gezi Parkını Nasıl Okumalı, <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/gezi-parkini-nasil-okumali-364722>

küresel hareketlerle paralel bir şekilde, neoliberal politikalara karşı geliştirdiğini öne sürerler.²²

Ünsal ise, kentsel dönüşüm projeleri ve bu projelere karşı gelişen toplumsal hareketleri derinlemesine inceler. Özellikle İstanbul'da kentsel dönüşümün yol açtığı toplumsal çatışmalar ve direnişler, hareketlerin nasıl ortaya çıktığına dair somut örneklerle sunulmuştur. Ünsal bu çalışmada, kentsel dönüşüm projelerinin yerel topluluklar üzerinde yarattığı baskının, örgütlenmiş toplumsal hareketlerin doğmasına zemin hazırladığını vurgular.²³

Şen çalışmasında, Türkiye'de toplumsal hareketlerin medyadaki temsili üzerine odaklanmaktadır. Özellikle Gezi Parkı protestoları sırasında sosyal medyanın nasıl kullanıldığını ve hareketlerin medya tarafından nasıl şekillendirildiğini analiz eder. Şen, Gezi Parkı olaylarının, sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu gösterdiğini öne sürer.²⁴

Ertuğrul, Türkiye'de kadın hareketlerinin tarihsel gelişimi ve feminist mücadelelerin evrimini kapsamlı bir şekilde incelediği kitabında, özellikle 1980 sonrası dönemdeki feminist hareketleri, yerel ve küresel bağlamda değerlendirmiştir. Ertuğrul, Türkiye'de feminist hareketlerin hem yerel hem de uluslararası kadın hareketlerinden etkilenerek şekillendiğini ifade eder.²⁵

Özkazanç, Neo-liberal politikaların Türkiye'de toplumsal yapı üzerinde yarattığı değişimler ve bu değişimlere karşı gelişen hareketler üzerine kapsamlı bir analiz sunar. Özellikle 1980 sonrası dönemi ele alan bu kitap, ekonomik politikaların toplumsal hareketler üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Özkazanç, neo-liberal politikaların, ekonomik

²² Bülent Küçük-Tolga Bilgiç, *Türkiye'de Toplumsal Hareketler: Teori ve Pratik*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

²³ Özlem Ünsal, *Kentsel Dönüşüm ve Toplumsal Hareketler: İstanbul'da Fikirtepe ve Sulukule Örnekleri*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2014.

²⁴ Ahmet Şen, *Toplumsal Hareketler ve Medya: Gezi Parkı Örneği*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.

²⁵ Emre Ertuğrul, *Türkiye'de Feminist Hareketler: Geçmişten Günümüze*, İstanbul: Metis Yayınları, 2019.

eşitsizliklerin derinleşmesine ve bunun sonucunda toplumsal direnişlerin yükselmesine neden olduğunu belirtir.²⁶

Göle'nin çalışmasına baktığımızda ise, modernleşme ve İslam'ın toplumsal hareketler üzerindeki etkilerini incelediği görülür. Özellikle Türkiye'de İslami hareketlerin toplumsal dinamiklerini anlamak için önemli bir kaynaktır. Göle, İslami hareketlerin, modernleşme süreçleri ile çelişen bir toplumsal tepki olarak ortaya çıktığını savunur.²⁷

Bu çalışmada ele alacağımız Kağıthane işçilerinin direnişlerini, toplumsal hareket bağlamında değerlendiren herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışma, o dönem dışarıdan örgütlenmenin her aşamasında bulunduğu için Murtaza Yıldırım'la* yapılmış olan sözlü tarih görüşmesinin yanı sıra basılı yayının ve o dönem gün be gün tuttıkları notları daha sonrasında kitaplaştıracak olan Yıldırım ve Turgay'ın çalışmalarının analizine dayanmaktadır. 1993 Kağıthane Direniş, sendikal hakların korunmasının ötesine geçerek şekillenen bir toplumsal hareket örneği sunmaktadır. Sendikal bir eylem olarak başlamış olmasına rağmen, direnişin mahalle sakinleri, sivil toplum örgütleri ve geniş kamuoyu desteğini kazanan bir mobilizasyon dinamiği kazandığı gözlemlenmiştir. Direniş, sadece ekonomik hakların talep edilmesiyle sınırlı kalmamış; yerel siyasetin ve toplumsal dayanışmanın önemli bir sahnesi haline gelmiştir. Bu çalışma, Kağıthane Direniş'i ni bir toplumsal hareket olarak öne çıkaran dinamikleri, Tilly'nin toplumsal hareket teorisi çerçevesinde değerlendirmektedir. Çalışma, Tilly'nin toplumsal hareketler teorisinden hareketle Kağıthane işçi direnişini analiz etmekte ve bu eylemlerin bir toplumsal hareket olarak tarihe geçmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

İşçi Eylemlerinin Anatomisi

“Sadabat'a gidelim sevgilim

²⁶ Alev Özkazanç, *Türkiye'de Neo-liberal Dönüşüm ve Toplumsal Hareketler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

²⁷ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, İstanbul: Metis Yayınları, 1997.

* Bu görüşme 2015 yılında yapılmıştır.

Devir Nedim'in Lale devri değil

İşçilerin direniş devri.

Abdullah Kuşkan, Direniş Ziyaretçi Defterinden bir şiir.

340 işçinin işten çıkarıldığı yıllarda belediye işçilerini de kapsayan genel hizmetler iş kolunda örgütlü 220.000 işçiden 180.000'i Türk-iş'e bağlı Belediye-iş Sendikasının üyesi olduğu görölmektedir. O dönem sendika yapılanmalarına baktığımızda; Genel Merkez, Merkeze bağlı şubeler ve şubelere bağlı işyeri sendika temsilcilikleri şeklinde yapılandığı görölmektedir. Sözleşmeleri yenilenmeyerek işten çıkarılan 340 işçinin sendikalı ve siyasal olarak "yüzde sekseni sosyal demokrat, yüzde onu sağ eğilimli, yüzde beşi sosyalist, geri kalan yüzde beşi de sosyalist çevrelerle sosyal demokratlar arasında gidip gelenler"²⁸ diye nitelendirilmektedir.

1980 sonrası neoliberal politikalar, kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi, sendikal yapıların zayıflatılması ve esnek çalışma rejiminin yaygınlaşması ile karakterize edilir. Bu politikaların bir sonucu olarak, Kağıthane Belediyesi'nde 340 işçinin işten çıkarılması, yerel yönetimlerin bu reformları hayata geçirme aracı haline geldiğini göstermektedir. RP'li belediyenin bu kararı, neoliberal dönüşümlerle uyumlu şekilde iş gücü maliyetlerini düşürmeyi amaçlıyordu. Bu doğrultuda belediye başkanı birçok demecinde "yüz kişi hiç işe gelmeden maaş alıyor"²⁹ demiş, her fırsatta işçilere yönelik açıklamalar yaptığı tespit edilmiştir. Belediye başkanının böyle bir açıklaması olmasına rağmen, yani işçi fazlalığı olduğuna vurgu yapmasına rağmen, seçildikten sonra işçi alım ilanına çıktığı da görölmektedir (bkz. şekil 1).

Resim 1: Kağıthane Belediyesi İşçi Alım İlanı

²⁸ Cengiz Yıldırım- Yaşar Turgay, *Adil Düzen*, İstanbul: FTY Yayınları, 1994, s.34.

²⁹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 25.

KAĞITHANE BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NDAN

Belediyemize bağlı birimlerde istihdam edilmek üzere 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddesindeki şartlara haiz aşağıda sınıfı, ünvanı ve derecesi belirtilen 22 adet memur alınacaktır.

1- a) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddede sayılan genel şartları taşımak.
b) Türk vatandaşı olmak,
c) Kanun haklarından yoksun bulunmamak.
d) Erkek adayların askerlikle ilgili ilişkisi bulunmamak.
e) Memurluk sıfatına yakışmayacak bir özürü bulunmamak.

Bu şartları taşıyan adayların ilan tarihinden itibaren 15 gün içinde Belediyemiz Personel İşleri Müdürlüğü'ne bizzat müracaat ederek iş talep formu doldurmaları gerekmektedir.

2- Adaylar için yapılacak yazılı sınav yeri ve tarihi müracaatları sırasında kendilerine bildirilecektir.

SINIFI	ÜN VANI	DERECESİ	ADET	ÖZEL ŞARTLAR
G.İ.H.	ZABITA MEMURU	13	5	İLKOKUL
G.İ.H.	ZABITA MEMURU	13	5	ORTAOKUL
G.İ.H.	ZABITA MEMURU	12	10	LİSE
G.İ.H.	MEMUR	9	1	YÜKSEKOKUL
G.İ.H.	MUFETTİŞ	6	1	YÜKSEKOKUL (İk. ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi)

Basın: 20747

Kaynak: *Milliyet* Gazetesi, 28 Şubat 1992, Sayfa 10.

İşçiler işten atılmalarının haksız olduğunu anlatabilmek ve direnişlerinin sıkıntısız devam edebilmesi için komiteleşme temelinde hızla örgütlenilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu çerçevede ilk iş olarak 4 komite oluşturmuşlardır. Her komitenin kendi içinde seçtiği bir kişi ve 5 kişilik yürütmenin bileşimi ile 9 kişilik üst komite oluşturulmuştur. Direnişi yönlendirecek olan bu yapının bütününe "Direniş Komitesi"³⁰ adı verilmiştir. İşçilerin kurmuş olduğu bu komitedeki görevleri arasında halkla ilişkiler gelmektedir. Böylece Kağıthane halkına yönelik bilgilendirme çalışması yapılarak, direnişe destek ve katılımın sağlanması için her türlü çalışmayı yürütme hedeflenmiştir. Ayrıca demokratik kitle örgütleriyle ilişkileri sağlamak, öncelik Kağıthane'de olmak üzere çalışma alanı bütün İstanbul olarak belirlenmiştir. Diğer örgütlü çevrelerle bağ kurmak, direnişle dayanışmalarını sağlamak Direniş Komitesinin bir başka görevidir. Ayrıca Belediye yönetiminin geliştireceği propagandayı kırma, kamuoyu oluşturma, tüm eylemlerini basın-yayın organlarının izlemesini ve belgelemesini sağlama amacıyla da başka bir komite kurulmuştur.³¹ Bu yönüyle eylemin örgütlenme şekli, Toplumsal Hareketler bağlamında yukarıda açıklandığı şekliyle, Tilly'nin kampanya olarak nitelendirdiği özelliği gösterdiği söylenebilir. Kağıthane Direnişi'nde, baskıya karşı

³⁰ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 35.

³¹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 35.

örgütlenen işçilerin, sadece sendikal bir talep etrafında değil, daha geniş bir toplumsal dayanışma hareketi etrafında mobilize oldukları görülmektedir. Bu durum, Tilly'nin "toplumsal hareket" tanımına uygun olarak, ortak hak talepleri ve şeffaf bir organizasyonla sürgit eylemlerin çeşitli kitlelerle buluşmasının önemini ortaya koyar.

Komitelerin belirlenmesinden sonraki günlerde birçok mahallede eylemler yapılmış, özelde ise Kağıthane'de "girilmeyen sokak, çalınmayan kapı bırakılmıyor. İlçe çapında imza kampanyası yürütülüyor. Bildiriler dağıtılıyor, belediye yönetiminin yalanlarını usulsüzlüklerini ve yolsuzluklarını ortaya çıkarmak için tüm belgelere ulaşmaya çalışılıyor. Yerel düzeyde siyasal partiler ve demokratik kitle örgütleriyle ve mahalle muhtarlarıyla bağ kuruluyor."³² Bu eylemler hareketin yerel halkla güçlü bir bağ kurma çabasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca, siyasal partiler, sendikalar, demokratik kitle örgütleri ve mahalle muhtarlarıyla kurulan bağlar, hareketin yatay bir örgütlenme yapısına işaret ediyor. Bu, Castells'in "ağ toplumu"³³ kavramına uygun bir şekilde, hareketin geleneksel hiyerarşik yapılardan ziyade, işbirlikçi ve ağsal bir örgütlenme biçimini tercih ettiğini göstermektedir. Yerel düzeyde imza kampanyaları, bildiriler ve belgelerin toplanması gibi yöntemler, hareketin örgütlenme sürecini disiplinli ve hedef odaklı bir yapıya dönüştürdüğünü ortaya koyuyor. Görüldüğü üzere Kağıthane işçilerinin direnişi daha ilk günden kitlelere ulaşmayı hedeflemiş ve planlı bir şekilde ilerlemiştir. Bu doğrultuda ilk bilgilendirme şu metinle dile getirilmiştir;

SİYASAL PARTİLERE, SENDİKALARA, DEMOKRATİK KİTLE ÖRGÜTLERİNE VE İSTANBUL HALKINA ÇAĞRI

Güçsüz oldukları her yerde ve her zamanda kendini hoş görülür olarak lanse eden fakat güçlendiği oranda tahakküm kuran ve totaliter davranan Refah Partisi'nin kendini şirin göstermeye yönelik propagandalarının salt bir demagojiden ibaret olduğu açık bir gerçektir. Ayrımsız ve aracsız bir yönetimden bahsedenlerin gerçekte emek ve işçi düşmanı olduğu uygulamalarından bellidir. Yaptıkları artık hiçbir şeyi saklayamayacak kadar açıktır. Kağıthane Belediyesi'nde kendi

³² Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 36-37.

³³ Manuel Castells, *Ağ Toplumunun Yükselişi*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

kadrolaşmasını gerçekleştirmek isteyen Refah Partisi yasaya, vicdana ve ahlaka dönüp bakmayacak şekilde 343 işçiyi işten attı.

Yıllardır Kağıthane Belediyesi'nde çalışan fakat hep "Geçici İşçi" statüsünde tutulmuş bu kadar insanı iş yasasına göre kadrolu işçi ve sürekli eleman sayılma hakları bulunurken, sanki iki ay önce ve bir dönemlik işe alınmış gibi göstererek kapı önüne koymaya çalışıyor.

343 insanı yani yaklaşık 2000 kişilik bir kitleyi açlığa mahkum edenler, yaptıklarına demagojik kılıflar geçirmekten de geri durmuyorlar. İş hukuku gereği sahip olunan hakları görmezden gelen Refahlı zalimleri her yerde teşhir etmek ve karşılıklarına çıkmak demokrasi mücadelesi için acil bir zorunluluktur. Bu misyonun gelişmesine seyirci kalmanın vebali ilerde çok ağır olacaktır.

6 gündür devam eden ekmek, onur ve hak direnişimize hepinizden destek ve katkı bekliyoruz. Nazist propaganda yöntemleriyle halkı şartlandırmaya ve aldatmaya kalkışan bu zalimlere hiç unutamayacakları bir darbe vurma şansı ve ortamı doğmuştur.

Açıkça ilan ediyoruz ki, Kağıthane Belediyesi'ni Refahlı zalimlerin başına yıkacağız.

İnsan haklarından ve demokrasiden yana olan tüm kuruluşları ve İstanbul halkını 18 Ocak Pazartesi günü saat 13.00'te Kağıthane'de başlatacağımız 'Zalimleri Protesto' yürüyüşüne katılmaya çağırıyoruz.

Kağıthane Direnişçileri

Metin incelendiğinde işçilerinin amacının, işçi haklarının ihlal edilmesine karşı bir direniş başlatmak ve Refah Partisi'nin yerel yönetimdeki politikalarını teşhir ederek toplumsal farkındalık yaratmak olduğu görülmektedir. İşçilerin, işten çıkarılma sürecinde yasal haklarının hiçe sayıldığına dair güçlü bir vurguyla, hareketin temel motivasyonunun "onur, ekmek ve hak" olduğu belirtiliyor. Bu durum, Tilly'nin toplumsal hareket tanımında yer alan "hak talepleri" unsuruna doğrudan uygundur.³⁴ Hareket, yalnızca ekonomik bir talep değil, aynı zamanda siyasi ve ahlaki bir duruş sergileyerek geniş çaplı bir toplumsal değişim hedeflemektedir.

³⁴ Tilly, *a.g.e.*, s. 32.

Hareketin stratejileri, bir yandan toplumsal destek oluşturmayı, diğer yandan ise hedef alınan siyasi yapıların meşruiyetini zedelemeyi amaçladığını göstermektedir. Metinde, Refah Partisi'nin yerel yönetimdeki "yalanları, usulsüzlükleri ve yolsuzlukları" teşhir etme çabası açıkça vurgulanıyor. Bu, hareketin kendisini yalnızca hak arayan bir grup olarak değil, aynı zamanda kamuoyunu aydınlatma misyonu üstlenen bir kolektif olarak konumlandığına işaret etmektedir. Nazist propaganda yöntemlerine yapılan gönderme, güçlü bir retorik stratejisinin devreye sokulduğunu gösteriyor ve harekete katılım çağrısını etkili hale getiriyor.

Bu metin, işçilerin yalnızca ekonomik adaleti değil, aynı zamanda demokrasiyi ve insan haklarını savunma iddiasında olduklarını da göstermektedir. Refah Partisi'nin politikalarının "işçi düşmanı" olarak nitelendirilmesi, hareketin temel hedefinin, yalnızca bir işçi eylemi olmanın ötesine geçerek, siyasi bir mücadeleye dönüştüğünü gösteriyor. Asef Bayat'ın "sokak siyaseti" kavramıyla ilişkilendirilebilecek bu eylemler, marjinalleştirilmiş grupların taleplerini kamusal alanda görünür kılmaya çabasını yansıtmaktadır.³⁵ Fakat metinde radikal bir dil ve güçlü bir ideolojik çerçeve kullanılması, toplumsal destek oluşturmak açısından hem bir avantaj hem de risk barındırdığını da söylemek gerekmektedir. Daha geniş kitleleri harekete geçirmek için daha kapsayıcı bir söylem gerekliliği, hareketin başarısı için kritiktik bir öneme sahiptir. Çünkü, Refah Partisi'ne yönelik sert eleştiriler, hareketi yalnızca bir "karşı duruş" eylemi olarak sınırlandırmaya neden olabilir.

27 Ocak'ta atılan işçilerin aileleri ve çevre mahallelerden kadınların yoğun katılımıyla 'Boş Tencere' gösterisi düzenlenmiştir. 29 Ocak'ta ise daha geniş katılımlı bir gösteri düzenlenmiş, bu gösteriye polis müdahale etmiştir. 29 Ocak saldırısı "Kağıthane direnişini bitirme saldırısıydı. Olayda otuz kişi yaralanmış yirmi beş kişi gözaltına alınmıştı... 29 Ocak'ta polisin işçilere müdahalesi, işçilerin direnişini bütün ülkeye duyurmuştu. Cumhuriyet gazetesi, anasayfadan "Polis, işsiz işçileri böyle durdurdu" başlığı atarak, Kağıthane Belediyesi'nden atılan 342 işçinin yürüyüş yapmak istemesi üzerine polisle çatışma çıktı. 25 kişi gözaltına alındı, bir kişi beyin kanaması geçirdi" diyerek haber

³⁵ Bayat, *a.g.e.*, s. 143

yapmıştır.³⁶ Aynı haberde İşçilerin aileleri ve diğer işçiler ile birlikte eylem yapmayı planladıkları ve bin kadar işçinin toplandığını ve polisin Kağıthane'nin giriş çıkışını kontrol edip, geniş çaplı toplanmaları engellemeye çalıştığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca işçilerin toplanmak için kullandıkları lokal de kapatılır.

İşçilerin direnişleri devam ederken birçok sendika sessizdir. Direniş komitesi üyeleri ve bir grup işçi Belediye-İş Genel Başkanı Mustafa Solmaz'ı ziyarete gitmiş "kıyımı kınadıklarını ve direnişe sahip çıktıklarını gösteren bir basın açıklaması yapılmasını talep etmişlerdir."³⁷

İşçilerin bir diğer talepleri ise tüm işçilerin iş bırakma eylemiyle protestolara destek vermeleriydi. Sonunda 25 Şubat Kağıthane direnişini destekleme mitingi gerçekleşir, böylece Belediyelerde bir gün iş bırakma eylemi yapılır. Milliyet Gazetesi "Kapıcılar da İşi Bırakıyor" başlığıyla verdiği haberi, Tüm Belediye ve Konut İşçileri Sendikası (Emek-İş) Genel Başkanı Muzaffer Ünlü'nün, ülke çapında çöp almama, servis ve apartman hizmetlerini durdurma eylemi yapacaklarını duyurduğu açıklamaya değinir. Ünlü, yaptığı yazılı açıklamada, yeni asgari ücret yürürlüğe girmeden zam furçasının başladığı, en son da İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, bilet ve mavi kart ücretlerine zam yaptığını hatırlatır, ayrıca Belediye-İş Sendikası'nın aldığı eylem kararlarını destekleyeceklerinin de altını çizerek, "66 gündür şanlı direnişini sürdüren Kağıthane Belediyesi işçileri için, ülke genelinde işi yavaşlatma kararı aldığını beyan eden Belediye-İş Sendikası Genel Başkanı Fuat Alan'ı ve memur sendikalarını destekliyoruz, Belediye-İş Sendikası ne zaman eylem kararı alırsa, sendikamız da ülke çapında çöp almama, servis ve apartman hizmetlerini durdurma eylemi yapacaktır,"³⁸ diyerek Kağıthane işçilerine destek verir.

Refah Partisi, Polis saldırısı ve lokalin kapatılmasıyla direnişin biteceği umundadır. Direniş bitmediği gibi bir ay sonra lokal de mahkeme kararıyla açılır. Direnişçiler davul zurna eşliğinde halaylar çekerek lokale yeniden giriş yaparlar.³⁹

³⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ocak 1993.

³⁷ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 64.

³⁸ *Milliyet Gazetesi*, 28 Şubat 1993, 10.s.

³⁹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, s.68.

Bir hareketin Toplumsal Hareket halini alabilmesi için afişlemeler ve kampanyalara dikkat çekiyordu Tilly ve bir de MBSB'nin birlik maddesinde, benzer rozetler, bandajlar ilanlar kostümler vb. işaretlerle hareketin bir sembolünün olmasına vurgu yapıyordu.⁴⁰ Kağıthane işçilerinin sembolleri de "Beyaz Gömlek" olur. "Beyaz gömlek, zulme uğramış 340 kişiydi. Beyaz gömlek, haksızlığa isyanın sembolüydü. Beyaz gömlek, Kağıthane direnişiydi. Kamuoyu artık bizi bu gömlekle tanıyordu."⁴¹ "Mart ayı aynı zamanda İstanbul'u afişleme ayı oldu. Hemen her gün birkaç grup, sırtımızda eylem sembolü beyaz gömlekler, ellerimizde uzun saplı fırçalar... Bir hafta içerisinde İstanbul'un her yerinde ve hatta Türkiye'nin pek çok yerinde öne çıkan bir Afiş vardı: 'Sosyal Cinayet'.⁴² İlerde de göreceğimiz gibi işçi eylemlerinde Beyaz gömlekler bir sembol halini almış ve artık Kağıthane İşçileri "Beyaz Gömlekliler" olarak nitelendirilmiştir. Bu da hareketin Toplumsal Hareket olma yolundaki önemli göstergelerden birisidir.

Yukarıda da değindiğimiz üzere Tilly, toplumsal hareket repertuarlarının bir de makul olma: ...çocuklarıyla birlikte annelerin katılımı; Bağlılık: kötü hava koşullarına karşı koymak; ...gösterişli fedakârlık, bağış ve yardımı da içermesi gerektiğine vurgu yapmıştı. Kağıthane direnişinin özneleri bu iki seçeneği de karşılamaktadırlar. Kıyım uğrayan 340 kişiden 52'si kadınlardan oluşmaktadır. Bu kadınlar direnişin 'Kadınlar Komisyonu'nu oluşturmuşlardır. Kadınlardan kimi çeyiz sandıklarından çıkardıkları ürünlerini, kimi evinin bir köşesindeki çocuk giysilerini toplayarak kermes düzenlemiş ve gelirlerini direniş fonuna⁴³ aktarmışlardır.

Diğer taraftan maddi destek sadece işçilerin yakınlarından gelmemiştir. İşçilere en büyük desteğin Sivas ilindeki meslek veya Sivas'la ilgili Sivil Toplum Örgütlerinden geldiği görülmektedir. Bunun nedeni muhtemeldir ki, İstifa etmeden önceki SHP'li Başkan Mahmut Özdemir'in ve Kağıthane'de yaşayan yurttaşların büyük çoğunluğunun

⁴⁰ Tilly, *a.g.e.*, s.17.

⁴¹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, s.73.

⁴² Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, s.70.

⁴³ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, s.71.

Sivaslı olmasıdır.⁴⁴ Murtaza Yıldırım ile yapılmış olan görüşmede süreci şöyle anlatmaktadır:

“Divriği'de biz bir platform oluşturduk. Bu platformda toplanarak kararlar veriyorduk. Tabi biz sadece bu olayla ilgili değil birçok kere işçilerle dayanışmaya geçtik mesela bir keresinde bir işçi arkadaşımız kaza yaptı biz de para topladık. O zaman 30 Milyon lira topladık. Sonra götürüp işçinin eşine teslim etti. Biz o dönem sendikada işçilerle ilgili her türlü hareketliliği veya değişimi takip ediyorduk. Herhangi bir eylemde bizlerde eylem yapardık. Yemek boykotları yapardık. Atılan işçileri de takip ediyorduk. Tabi ayrıca İstanbul'a gidip geldikçe, Divriği Yardımlaşma Derneğine de uğruyorum. Sonra işçileri ziyarete gittik hep beraber. Döndüğümde arkadaşlara durumu anlattım. Refah Partisi bu kadar işçiyi attı destek olmamız gerekiyor dedim sonra eyleme geçtik.”

Bu süreçten sonra toplanan gruplar kampanyalar yaparak toplam 94 milyon TL (dönemin Dolar-TL kuru ile 7,659,46 dolar) toplayıp işçilere teslim etmişlerdir” (bkz. Sekil 2).⁴⁵

Resim 2. Para Teslim Tutanağı

⁴⁴ İrmak, *a.g.e.*, s.40.

⁴⁵ Bu kampanya 1993 senesinin aralık ayında yapılmış ve toplanan paralar bu tarihte teslim edilmiştir. Burada yer verilmesinin nedeni, desteğin çeşitli yerlerden ve çeşitli şekilde gerçekleştiğini göstermek amacıyla. Aşağıda bu süreç yeniden ele alınacaktır.

Divriği den Demokratik Kitle Örgütlerinin temsilcileri ve İstanbulda bulunan Divriği ler tarafından Kağıthanede direnişteki işçilere teslim edilmek üzere toplanan Çek 72.870.000 TL. nakit .2/130.000..... Toplanı lutar. 34.000.000 TL.... paraya direniş işçi komitesi adına aldık. - Talha Mustafa Dörtokluoğlu

TESLİM EDENLER	TESLİM ALANLAR
Murtaza YILDIRIM Cevher iş gb.bşk.	Sait Dönmez
Muharrem YACBASAN DivriğiBld.Bşk.	Hasan Bayar
Sait DOĞAN Genel iş gb.bşk.	Erdoğan Döğen
Hananı GÜRSOY Divriği KÜLTÜR Dernek Bşk.	E. Uşen

Namık Kemal Caddesi No.: 32 Kat: 4 Akaray-İSTANBUL TEL.: 529 53 99

Ayrıca burada şuna da dikkat çekmek gerekiyor, yukarıda Sivaslıların daha çok destek verdiğini söylemiştik, fakat bu sadece bir hemşerilik refleksi olarak anlaşılmalıdır. Zira Murtaza Yıldırım böyle bir durumun olup olmadığı sorulduğunda şu cevabı vermiştir;

“Bizim eylemlerde bulunmamızın tek nedeni tamamen işçi sınıfı refleksidir. Ben işten atılan işçilerin hiçbir zaman hangi gruptan, hangi memleketten geldiklerini falan bilmem. Bizimkisi tamamen işçi sınıfının toptan hareket etmesi. Biz Türkiye'nin neresinde olursa olsun toplanıp destek vermeği tartıştık. Bu da muhtemelen güçlü bir sendikal örgütlenme içinde olmamızdan kaynaklıdır.”⁴⁶

Görüldüğü üzere, işçilere destek herhangi başka bir kimlik nedeniyle değil, bir işçi dayanışması temelinde gerçekleşmiştir. Ayrıca işçilere verilen desteğin nedeni işten çıkaran belediye başkanının RP'li olmasının

⁴⁶ Murtaza Yıldırım ile yapılan sözlü tarih görüşmesi.

da bir etkisi olmadığını Yıldırım şöyle dile getirir; “Herhangi bir partinin olması da bizim bu desteğimizi değıştirmezdi. Mesela RP değıl de CHP veya SHP de olsa yine bu eylemde bulunurduk. Çünkü o dönem belirli bir işçi sınıfı bilinci oluşmuştu. Dönemin ruhu da buna müsaitti.”⁴⁷

Desteğın bir sınıf dayanışması olarak algılandığı, gerçekleştirilen yardımlardan sonra Kağıthane işçilerinin yapmış olduğı açıklamaya da yansımıştır. Söz konusu açıklamada Merhaba Divriğı, Merhaba Sınıf Kardeşlerimiz diye hitap edilmiş ve yine yaşasın işçi sınıfının birliğı ve mücadelesi diye sonlandırılmaktadır (bkz: Ek: 1).

İşçilerin işten atılmalarından yaklaşık 4 ay sonra, Nisan 1993’te yavaş yavaş direnişin etkisinin azaldığı hissedilince, işçiler yeni kararlar almak zorunda kalmıştır. İstanbul’daki iş bırakmalar tüm İstanbul’u kapsamadığı gibi eylemlerin artık kamuoyunda ses getirmedığı düşünülüyordu. Hem bu durgunluğu bozmak hem de daha etkili eylemler yapmak için Takvimler 9 Nisan’ı gösterdiğinde, işçiler sendikayla görüşerek Ankara’ya yürüme kararı almışlardır. Ankara yürüyüşü 13 Nisan olarak belirlenir.⁴⁸

Ankara Yürüyüşü

13 Nisan 1993. Kağıthane polis ablukası altında... “Tüm giriş çıkışlar tutulmuş. Yürüyüşçüleri uğurlamaya toplu gelenler geri çevriliyor. Yürüyüş için gerekli spor ayakkabıları sendika tarafından sağlanmamış.”⁴⁹

Sendika genel başkan vekili Mustafa Solmaz basın açıklaması yaparak o dönemki şartlara şöyle dikkat çeker: Kağıthane direnişçilerinin 96 gündən beri ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını belirterek, “bütün bunlara karşın sorun hala çözümlenmemiştir. Bu sadece 340 işçinin sorunu değıldir. Türkiye’nin her yerinde yaşanan iş güvenliğı sorunudur. Vergi kaçakçılarının bir gecede aklandığı Türkiye’de işçilerin güvenliğini sağlayacak yasa bir türlü meclisten geçmiyor. Arkadaşlarımız bunları

⁴⁷ Murtaza Yıldırım ile yapılan sözlü tarih görüşmesi.

⁴⁸ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 86.

⁴⁹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 88.

haykırmak için Ankara'ya gidiyor."⁵⁰ İşimiz, ekmeğimiz, onurumuz için Ankara'ya yürüyoruz pankartıyla yola çıkarlar (bkz. Ek: 2).

Yürüyüş otobüslerin işçileri Gebze'ye götürüp bırakmasıyla başlar. Girilen her ilçede işten atılan işçiler bir kalabalıkla karşılanıyor, destek gösterileriyle moral buluyorlardı. "Saat 12.00'de büyük melen köprüsünü geçiyoruz. Ağaç-İş, Las-Petkim-İş, Tüm Bel-Sen, SHP, CHP, DSP ve İP üyelerinden oluşan 300 kişilik bir grup ellerinde pankartlar ve çiçeklerle karşıyor bizi. Sloganlarımızı birlikte haykırıyoruz, bir süre birlikte yürüyoruz."⁵¹

Ayrıca diğer belediyelerdeki Sendikalı işçiler de 20 Nisan 1993'te iş bırakma eylemi kararı alırlar: "Belediye-İş Sendikası'na bağlı işçiler 20 Nisan'da iş bırakma eylemi yapacak. Kağıthane Belediyesi'nde işten atılan 340 işçiden 120'sinin Ankara yürüyüşü 4. Gününe girdi."⁵²

İşçilerin yürüyüşü mayıs ayında da devam eder. "Kağıthane Belediyesi'nden atılan 120 belediye işçisinin Ankara Yürüyüşleri 18. gününü doldurdu. İşçiler Bolu-Gerede yakınlarına ulaştılar" (Milliyet Gazetesi, 1 Mayıs 1993. 5.s).⁵³ İşçiler Kızılcahamam'dan sonra yürüyüşün temposunu yavaşlatırlar. Ön görüşme heyeti Kazan'dan Ankara'ya hareket eder. 5 Mayıs'ta belediye işçilerinin ülke çapında iş bıraktığı gün İşten atılan Kağıthane İşçileri dört yüz elli kilometrelik yolu yirmi üç günde yürüyerek geride bırakıp Ankara'ya varmış olmayı hedeflemektedirler."⁵⁴

Ankara'ya kadar gerçekleştirilmesi planlanan yürüyüş basılı medyada da yer bulmakta ve onlar tarafından takip edilmektedir. Yürüyüş Kızılcahamam'a kadar devam etmiştir. "Buraya Kadar gelebilmek, bedenlerine karşı verdikleri savışımın zaferi. İşçi kıyımlarına karşı Türkiye'ye verilen bir mesaj. Tüm yorgunluklarına karşı adımları Ankara'ya yaklaştıkça hızlanıyor, mola süreleri giderek kısalıyor. Kala

⁵⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 1993, 3.

⁵¹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 99.

⁵² "Belediye-İş Sendikası'na Bağlı İşçiler 20 Nisan'da İş Bırakma Eylemi Yapacak", *Milliyet Gazetesi*, 17 Nisan 1993, s.5.

⁵³ *Milliyet Gazetesi*, 1 Mayıs 1993.

⁵⁴ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, s.109-110.

kala doksan kilometre kaldı. Yüzler kavruk, pul pul olmuş. Tabanlar şiş.”⁵⁵

Şu ana kadar ele alınan süreci Toplumsal Hareketler teorisi üzerinden tartışmak yerinde olacaktır; Tilly, Toplumsal Hareketin üç unsuru barındırdığına vurgu yapar. Tilly’e göre, “i. Hedef otoritelere yönelik yapılan ortak hak talebi kampanyaları; ii. Özel amaçlı dernekler, halk mitingleri, medya demeçleri ve gösterileri içeren hak talebi girişimleri; iii. Amacın makul olması, birlik, sayı ve bağlılığı halkın temsil etmesi.” Tilly, ben bu tarihsel açıdan kendine özgü yapıyı toplumsal bir hareket diye adlandırıyorum”⁵⁶ diye belirtir. Tilly’nin bahsettiği bütün şartları kendi içinde barındıran Kağıthane işçilerinin eylemlerinin artık bir toplumsal hareket halini aldığı söylenebilir.

İşçilerin Ankara’ya varmalarıyla birlikte ülke çapında ses getirebilmek ve ilgiyi azaltmamak adına açlık grevine başlama kararı alınır. Böylece hedeflerini gerçekleştirmede elleri bir kat daha güçlenecektir. Süresiz açlık grevine başlarken yapılan basın açıklaması şöyledir:

BASIN AÇIKLAMASI

Direnişimizin 115, Ankara Yürüyüşümüzün 21. Günündeyiz. Yürüyüşçü arkadaşlarımız 5 Mayıs Çarşamba günü Ankara’ya gireceklerdir.

İstanbul’daki direnişçiler olarak, bugün süresiz açlık grevi başlatıyoruz.

Taleplerimiz Şunlardır:

Yürüyüşçü arkadaşlarımızın Ankara’ya girişi engellenmesin.

Refah Partisi’nin siyasi bir kararıyla kırıma uğratılan 340 işçiye derhal işbaşı yaptırılın.

Vurgunculuğu, soygunculuğu ve yağmacılığı belgelerle kanıtlanan Kağıthane Belediye Başkanı Arif Calban ve diğer yöneticiler hakkında adli ve idari soruşturma açılın.

IMF ve Dünya Bankası reçeteleri doğrultusunda, bir devlet politikası olarak gündeme getirilen ve uygulamaya konulan özelleştirme-taşeronlaştırma uygulamalarına son verilsin.

⁵⁵ Hatice Tuncer, “İşçi Adım Adım Hak Peşinde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 1993. s.4.

⁵⁶ Tilly, *a.g.e.*, 22.

Ülkemizde İLO standartlarına uyulsun ve iş güvencesi yasası bir an önce çıkarılsın.

Açlık grevimiz süresizdir.

Sonuna kadar direneceğiz.

Hayatımızı Türkiye işçi sınıfına emanet ediyoruz.

Hayatımızı tüm demokrasi güçlerine emanet ediyoruz.

Kağıthane Direnişçileri

Bu talepler, hareketin yalnızca yerel bir işçi direnişini olmadığını, aynı zamanda sistem karşıtı bir hareket niteliği taşıdığını göstermektedir. Hareket, yalnızca ekonomik hak talepleriyle sınırlı kalmayarak, siyasal hesap verme, yapısal reform ve uluslararası standartlara uyum talepleriyle geniş bir toplumsal dönüşüm hedeflemektedir. Bu yönüyle toplumsal hareket olma özelliği göstermektedir.

İşçiler 13.04.1993 tarihinde başlatmış oldukları 450 kilometrelik İstanbul-Ankara yürüyüşünü 23 günde tamamlayarak, yürüyüş protesto eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. 03.05.1993 tarihinde ise 8 işçi süresiz açlık grevine başlamıştır (Bkz: Ek: 3).

Ölüm orucundaki işçilerin durumu gittikçe kötüye gitmektedir. Peş peşe sağlık raporları düzenlenip yetkililere gönderilir. 1 Haziran 1993 Dini Bayram günüdür. Bayram olmasına rağmen işçiler evlerine gitmemiş Ankara'da bir düğün salonunu direniş evine çevirmiş ve gelen ziyaretçileri karşılamaya başlamışlardır. "Sandalyelerin yatak, pencere parmaklıklarının çamaşır askısı olduğu düğün salonu da koğuşa dönüşmüş. Ama işçi, bundan hiç yakınmıyor. Yıkınma ve çamaşır problemlerini ziyaret edenler ve sendika aracılığıyla çözen işçiler, kadın-erkek bir arada sorunları ve mutlulukları paylaşıyor. "Bizim için asıl bayram, kazandıktan sonra olacak" diyen kadın işçiler, bu olayı 'bir deneyim' düğün salonunu da 'okul' olarak nitelendiriyorlar. Mücadelede erkek çalışma arkadaşlarıyla omuz omuza olan kadın işçiler 'onurlu mücadeleyi paylaşmaktan mutluluk' duyarken, ihtiyaçlarını da iş bölümü yaparak karşılıyorlar. (...)"⁵⁷

⁵⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 02 Haziran 1993, s.3.

İşçiler, bayramda da Ankara'da çeşitli girişimlerde bulunmuş, eylemlerinin kitleselleşmesi için girişimlerde bulunmuşlardır (bkz. Şekil 3).

Resim 3. İşçiler İnönü'yü Ziyaret Ediyor

Kağıthane Belediyesi işçileri, İnönü'yü ziyaret ederek bayramını kutladılar. (Fotoğraf: Kenan TÜMER)

Kaynak: *Milliyet Gazetesi*, 03 Haziran 1993, *Milliyet*, s.17.

Destek eylemleri gittikçe örgütleniyordu. "Belediye işyerlerinde eylemsizliğin bahanesi ilk kez Şişli'de kırıldı. İki ayrı sendikanın (Genel-İş ve Belediye-İş) üyeleri taban inisiyatifi oluşturarak, Kağıthane direnişini desteklemek için dönüşümlü süresiz açlık grevi başlatırlar. "Kağıthane İşçisine Şişli'den destek: İşten atılan 340 Kağıthane işçisinin 153 gündür süren direnişine Şişli Belediyesi işçilerinden destek geldi. Şişli Belediyesi işçileri 10'ar kişilik gruplar halinde ikişer günlük açlık grevi başlattı."⁵⁸

Gaziosmanpaşa Belediyesi işçileri ile İstanbul Tekel Bira Fabrikası işçileri destek için açlık grevine başlarlar. Belediye-İş Sendikası Anadolu

⁵⁸ Kağıthane İşçisine Şişli'den Destek, *Milliyet Gazetesi*, 15 Haziran 1993. 5.s.

Yakası Şubesi, Bahariye Caddesinde oturma eylemi örgütler ve imza kampanyası açarlar, yine Tüm Bel-Sen Kağıthane işyeri temsilciliği imza kampanyası başlatır: “Ölümlere izin vermeyelim.” Tüm Sağlık-Sen üyeleri hastane girişlerine direnişe yardım sandıkları koyuyor; benzer bir kampanyayı SHP Sarıyer İlçe Örgütü yürütüyor, üniversitelerde açlık grevleri ve yardım kampanyaları örgütleniyordu.”⁵⁹

Başta doktorlar olmak üzere çeşitli meslekler de iş bırakıp, miting düzenleyerek işçilerin direnişine destek vermişlerdir. Bu yönde en önemli eylemlerden biri doktorlardan gelmiştir (bkz. Ek: 4).

Resim 4. Açlık Grevi Sürüyor

Kaynak: *Milliyet Gazetesi*, 14 Haziran 1993, s.3.

Artık eylemler ve protestolar birçok kitle örgü tarafından desteklenir hale gelmiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri işçilerin, özellikle açlık grevindeki işçilerin sağlık durumlarının giderek bozulmasıdır (bkz. Şekil 4).

Eylemin 158. Açlık grevinin 42. Gününde 6 işçiden 2'si hastaneye kaldırılmış, 4'ünün ise ölüm sınırına yaklaştığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda İHD bir bildiri yayınladı: “Ekmeklerini kaybeden işçilerin bugün yaşamları da tehlike altındadır. ...biz insan hakları savunucuları

⁵⁹ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 137.

atılan işçiler derhal işlerine geri alınmalı; uğradıkları maddi zarar ve kayıplar karşılanmalı, diyor; başta hükümet olmak üzere bütün ilgili kurumları acil çözüm için harekete geçmeye çağırıyoruz.”⁶⁰

16 Haziran günü büyük bir gösteri düzenlenmiş, bu gösteriye çok sayıda kitle örgütü katılmıştır. “Kağıthane Meydanı dün belki de yıllardır tanık olmadığı bir kalabalıkla karşılaştı. Binlerce çalışan dün Kağıthane Belediyesi’nden atılan 340 işçinin direnişine destek vermek için bir gösteri yaptı. (...) Polisin yoğun güvenlik önlemleri aldığı dikkat çekerken, işçiler bazı grupların Kağıthane’ye sokulmadığını ve otobüsleriyle geriye gönderildiklerini söylediler. (...) Çalışanlar sık sık “Yaşasın işçilerin birliği”, “Kağıthane işçisi yalnız değildir”, “İşçi memur el ele genel greve”, “İşçiyiz, memuruz, haklıyız, kazanacağız” sloganlarını atarken...”⁶¹

Elbette bu eylemlerin diğer işçilerin dirençlerini artırdığı söylenebilir. Birçok iş kolunda yapılan toplu iş görüşmeleri, işçilerin iş bırakma tehdidine tanık olmuştur. İşçiler Kıpır Kıpır: “İşlerine son verilen ve Ankara’da 27 gündür açlık grevinde bulunan Kağıthane Belediyesi’nden 110 kişi, İçişleri Bakanlığı’na telgraf çekerken, İstanbul’da toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde ilerleme sağlanamamasını protesto eden Haliç ve Camialtı tersaneleri işçileri dün toplu halde viziteye çıktılar. Haliç Tersanesi işçilerinin de katılımıyla sayısı bin 500’e ulaşan işçiler, polis kordonu altında Tepebaşı SSK Dispanseri’ne kadar yürüdüler. İşçiler, sık sık ‘Ana-baba dediler, kanımızı emdiler, Radyoları açtılar, işçileri sattılar, İşçiler el ele genel greve - KİT’ler bizimidir, satılmaz’ şeklinde sloganlar attılar. SSK Okmeydanı Hastanesi’nde çalışan bir grup sağlık personeli, hemşire ve doktorlar slogan atıp bordrolarını yaktılar.”⁶²

Tilly bazı toplumsal grupları, “kampanyalar, toplumsal hareket girişimleri ve MBSD gösterilerini bir arada yürütmüş olsalardı, o zaman toplumsal hareket kapsamına girmiş olurlardı” diye nitelendirir.⁶³ Yukarıda örneğini verdiğimiz MBSD gösterilerinin yanı sıra toplumsal

⁶⁰ İstanbul İnsan Hakları Bülteni, Özel Sayı: 5, 11.06.1993.

⁶¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Haziran 1993, s. 15.

⁶² İşçiler Kıpır Kıpır, *Milliyet Gazetesi*, 16 Mayıs 1993.

⁶³ Tilly, *a.g.e.*, s.27.

hareket girişimlerinin de bir arada yürütölmüş olduğunu görmüş bulunuyoruz. Bu açıdan Kağıthane işçilerinin direnişlerinin bir Toplumsal Hareket kapsamında ele alınması gerektiği ileri sürülebilir.

Bu olaylar gerçekleşirken işçileri işten çıkaran Arif Calban tarafına bakacak olursak, çeşitli açıklamalarla kamuoyu oluşturmaya çalıştığı görölmektedir. Yukarıda da değinmiş olduğumuz “belediyede zaten fazla işçi var” söylemine ek olarak, "Refah Partisi'nden Kağıthane Belediye Başkanı Arif Calban, iki aydan bu yana açlık grevinde bulunan belediye işçileriyle ilgili olarak, 'Bunlar işçi değil, eylemci, ölürlerse ölsünler' diye konuştu." RP'li belediye başkanlarının Ankara'da düzenlenen bir toplantıda bir araya geldiği sırada konuşmaktadır Calban, sözlerine şöyle devam eder; “İşçileri Bakanı Gazioğlu, bana, bu adamların terörist olduklarının yüzlerinden belli olduğunu söyledi. Ancak bu işe çözüm aradığını ve benim de olayları yakından izlemem gerektiğini belirtti” diye konuşur ve ekler Calban, “bunlar belediye işçisi değil, eylem işçisi. Geçmiş yönetim döneminde bu militanları belediyeye doldurmuşlar. Ankara'da hastaneye gidiyorlar, yalandan kollarına serum takıyorlar. Gazeteciler gelmeyince de serumu kırıyorlar. Bunları bana, orada çalışan bir doktor anlattı. Bana bu işçiler ölürse ne olur? diyorlar. Ölürlerse ölsünler. Kimse onlara, açlık grevi yapın demiyor' dedi.”⁶⁴

Kağıthane direnişçileri 1 ve 2 Temmuz 1993'te Meclis önünde sedyeli eylem yaparak ülke gündemine otururlar. Temmuzun 21'inde Türk-İş basın açıklaması yapar (bkz. Ek: 5)

Yapılan açıklamada 30 işçinin görüşmeler sonunda geri döndüröldüğü, diğer parti liderleri ve sendika başkanının girişimleriyle de sorunun çözümü için gerekli temasların sağlandığı dile getirilir. Bu açıklama kamuoyunda, Kağıthane sorunu çözölüyor havası yaratmış, o hava içerisinde de 66. Gününe ulaşan süresiz açlık grevinin bir basın açıklamasıyla sona erdirildiği ilan edilir. Bu durum Kağıthane İşçileri Açlık Grevine Son Verdi. Başlığıyla gazetelerde şöyle yer edinmiştir; Kağıthane Belediyesi işçileri yedi aydır sürdürdükleri eylemlerine ve açlık grevine son verdiler. Belediye-İş Sendikası Genel Başkanı Fuat Alan, işçilerin sorununun çözölmemesi halinde, önümüzdeki günlerde daha etkin

⁶⁴ Milliyet Gazetesi, 19 Haziran 1993.

eylemlere başvuracaklarını, ulaşım dahil bütün hizmetlerde işi bırakma eylemi yapacaklarını söyledi."⁶⁵

Bu gelişmelerden bir gün sonra 7 kişilik bir grup ses getirecek bir eyleme kalkışır; işlerinden olan Kağıthane işçilerine destek olmak için. 29 Temmuz saat 07.30'da Belediye-İş Sendikası'nın Aksaray Bukali Dede Sokak'taki genel merkez binasına gelen yedi kişi, binanın giriş kapısını zincirledikten sonra, arkasına eşyalar yığarlar. Daha sonra binanın üçüncü katına çıkan bu 7 kişi, pencereden dışarıya 'Zafer direnen emekçinin olacak- Direniş Harekati', 'Kağıthane işçisi yalnız değildir. Devrimci işçi birliği ve Özelleştirmeye Hayır -Direniş Harekati' yazılı bez pankartları asarlar. "Olay sırasında binada bulunan Recep Bayraktar, İhsan Kılız, Muzaffer Soysal ve İsmail Cıvaoğlu isimli görevlileri de rehin alan göstericiler, olay yerine gelen polis çevrede geniş güvenlik önlemleri alırken, 'Kağıthane işçisi yalnız değildir. Kahrolsun teslimiyet, yaşasın direnişimiz' diye slogan atmaya başladılar. Ayrıca polislerin binaya yaklaştığını gören göstericiler daha önceden hazırladıkları molotof kokteyllerini attılar"⁶⁶ (bkz. Ek: 6)

Kasım ayına gelinceye kadar çeşitli kurumların liderliğinde yardım geceleri düzenlenir. DİSK'in Kağıthane Belediyesi'nden atılan işçiler için Kartal Maltepe Stadi'nda düzenlediği "Yaşasın Dayanışma" adlı müzik ziyafeti bunlardan biridir. Geceye, Mazlum Çimen, Banu, Sadık Gürbüz, Edip Akbayram, Yavuz Top, Arif Sağ ve Selda Bağcan katılır. Gecenin açılış konuşmasını yapan DİSK Genel Başkanı Kemal Nebioğlu, 12 Eylül'de tüm demokratik haklarla birlikte işçilerin mücadelesinin de önüne set çekilmek istendiğini hatırlatarak "İşte bu yüzden işçi sınıfı, demokrasi mücadelesinin içinde değil, en önünde olmalıdır. Sadece ekonomik haklar için mücadele işe yaramaz" dedi Türk-İş'li ve Hak-İş'li işçileri de demokrasi mücadelesine çağırın Nebioğlu... Bazı olayların öneminin sonradan anlaşıldığını, Kağıthane işçilerinin uzun direnişinin de böyle olaylardan olduğunu söyleyen Nebioğlu, işçileri birleşmeye ve dayanışmaya çağırdı. Kağıthane Belediyesi'nden atılan işçilerden Cengiz Yıldırım da yaptığı konuşmada. "Kağıthane direniş 90'lı yıllardan beri beşinci sınıf televizyon yorumcularının başlattığı 'çöpçüler'

⁶⁵ Kağıthane İşçileri Açlık Grevine Son Verdi, *Milliyet Gazetesi*, 29 Temmuz 1993.

⁶⁶ *Milliyet Gazetesi*, 30 Temmuz 1993.

kampanyasına karşı bir onur çığlığıdır" dedi. "...Direnişimiz durgun göle atılan bir taştır. Kağıthane direnişi hepimizindir. Artık Kağıthane işçileri kazanacak demiyoruz, kazanmak zorundadır diyoruz" diye konuştu. ...Sanatçıların türkülerine ortak ederek coşturduğu topluluk sık sık, "Kağıthane işçisi yalnız değildir, "Sivas'ın hesabı sorulacak" sloganlarını attılar."⁶⁷

Kasım ve aralık ayında da işçilere destekler devam eder. Yukarıda paylaştığımız para tutanağında da görüleceği gibi, Divriği'den demokratik kitle örgütleri para toplayıp işçilere teslim etmiş ve bir basın açıklaması ile desteklerini bir kez daha dile getirmişlerdir (bkz. Ek: 7). 26 Kasım 1993 yılında toplanarak destek açıklaması gerçekleştirilir.

Ayrıca aynı gün pankartlı eylemler gerçekleştirilir ve bir kez daha işçi sınıfı dayanışması içinde oldukları dile getirilir (bkz. Ek: 8).

Yapılan açıklamalarda, verilen desteklerde işçi sınıfı dayanışması adına bunların gerçekleştiğine dair vurgu göze çarpmaktadır. Bu anlamda Kağıthane işçilerinin mücadelesi veya kazanımı aslında Türkiye işçi sınıfının bir kazanımı olacaktır, diye görölmektedir. Bu durum o dönem dile getirilen birçok açıklamada karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi de Mücadele Gazetesi'nin haberidir (bkz. şekil 5).

Resim 5. Mücadele Gazetesi Haberi

⁶⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 1993.

Divriğililer Kağıthane İşçileriyle Dayanışmada

Kılması, sendikalaşmak isteyen işçilerin işten atılmaları, Sivas katliamı, Kağıthane Belediyesi'ndeki 340 işçinin işten atılması gibi amacı belli olan bu saldırılara karşı sol güçlerin yapması gerekenin "Birleşmek, Örgütlenmek, Dayanışma İçine Girmek ve Mücadele Etmek" olduğu vurgulandı. Açıklamada ayrıca

Divriği'den gelen çeşitli kurumların, sendikaların ve DKO'lerin temsilcileri 26 Kasım günü Kağıthane Belediye işçilerini ziyaret ettiler. 11 aydır direnişte olan Kağıthane işçileri ellerinde dövizlerle Belediye-İş Kağıthane Bölge Temsilciliği'nden "İşçiyiz Haklıyız Kazanacağız" sloganıyla Kağıthane Belediyesi önüne kadar yürüdüler. Aynı anda Divriği'den dayanışmaya gelenler belediyenin karşısında bekleyerek Kağıthane işçileriyle burada birleştiler. "İşçi Kırımına Son", "İşçiyiz Haklıyız Kazanacağız" sloganlarıyla 800'e yakın kişinin katıldığı bir kortejle tekrar Belediye-İş Kağıthane Bölge Temsilciliği'nin önüne geldiler. Burada dayanışmaya gelen Divriği Belediyesi, DISK Genel-İş Sendikası Sivas Şubesi, Divriği Taşiyiciler Kooperatifi, EĞİT-SEN, Tüm Bel-Sen ve Demiryol-Sen Divriği Temsilcilikleri, Türkiye Maden-İş Sendikası, Divriği Cevher-İş Şubesi, İstanbul Divriği Kültür Derneği, demeğin Divriği şubesi, Divriği Demiryolu işçileri adına bir basın açıklaması yapıldı.

Basın açıklamasında her gün işlenen faili meçhul cinayetler, Lice'nin ya-

Kağıthane işçilerinin haklı direnişleri başarıyla sonuçlandığında "Başarı sadece Kağıthane işçilerinin olmayacak, tüm işçi ve emekçilerle birlikte demokrasi güçlerinin olacaktır. Onların yenilgisiz demokrasi güçlerinin yenilgisidir." denildi.

Daha sonra lokale girerek ziyaret sürdürüldü. Divriğililer tarafından Kağıthane Belediye işçilerine toplam 94 milyon lira değerinde çek ve para verildi. Ayrıca İstanbul Belediyesi Su Ürünleri ve Mal Müdürlüğü çalışanları da 2 çuval pirinç getirerek dayanışmada bulundular.

Divriği Belediye Başkanı Muharrem Yağbasan, Cevher-İş Şube Başkanı Murtaza Yıldırım ve Genel-İş Sivas Şube Başkanı Sait Doğan'ın da katıldığı ziyaret sırasında Kağıthane Belediye işçileri adına konuşma yapan Cengiz Yıldırım "Bizi işten atanlar Sivas'ta Madımak Otel'i yakanlardır. Bizim mücadelemiz emek, hak ve onur mücadelesidir. Karayüzümleri sevindirmemek için direneceğiz. Ülkemizin her yanındaki emekçilerin katılımını ve mücadelemizi desteklemelerini bekliyoruz." dedi. ☺

Kaynak: *Mücadele Gazetesi*, 4 Aralık 1993.

Bu haber, Kağıthane işçi direnişinin toplumsal bir harekete dönüşme potansiyelini göstermektedir. Dayanışma ağlarının genişlemesi, eylemin görünürlüğünün artması ve hak arayışının sınıf mücadelesi ekseninde geniş bir perspektife taşınmasının hareketin gücünü artıran unsurlar olduğu söylenebilir. Özellikle yerelden ulusala yayılan bu direniş, işçi sınıfının hak mücadelesinin geniş bir toplumsal tabana dayanarak örgütlendiğini göstermektedir. Haberde de görüleceği üzere, hareket, yalnızca yerel bir mücadele olmaktan çıkmış, çeşitli kurum ve sendikaların ortak katılımıyla genişlemiştir.

1993'ün sonuna yaklaşılmasına rağmen işçilerin eylemleri ve onlara karşı destekler devam eder. Fakat istenen sonuç elde edilemez işçiler işlerine geri dönemezler.

Ŗimdi biraz geriye gidelim ve 16 Kasım 1993 yılında yapılan basın açıklamasına bakalım: 16 Kasım günü yapılan basın toplantısında Ŗöyle deniyordu: "Kağıthane direniŖi sonuç almak zorundadır. Soğuğa ve açlığa rağmen direniŖ devam edecektir. Yerel seçimlerde bizim de söyleyecek sözlerimiz var. Kağıthane'nin caddelerinde sokaklarında ve toplantı yerlerinde bizler de olacağız. Yerel seçim döneminde kahve toplantılarından ev toplantılarına, yryŖlerden bildiri dağıtımına, afiŖlemeye kadar her türlü eylemi hayata geçireceğiz."⁶⁸ Temenniler bu yönde olsa da 8 Ocak 1994 günü direniŖin yıl dönümünde iŖi lokali tıklım tıklım dolar fakat sonrasında ses getiren bir eylem olmaz.

Bir Yıldır İŖlerini Bekliyorlar. Cumhuriyet Gazetesinin Kağıthane İŖilerinin direniŖinin birinci yılında attığı haber baŖlıđı budur. Ayrıca haberde Kağıthane Belediyesi'nden atılan iŖiler, bir yıldır iŖlerine dönebilmek için direniyorlar. "İŖiler, zaferlerinin Türkiye iŖi sınıfının zaferi olacağını söylediler" açıklamasına yer verilir. İŖilerin aıklamıŖ olduğu bildiriye yer verilerek, "İstanbul gibi bir kentte iŖi direniŖini uzun süre devam ettirmenin zorluklarının vurgulandığı bildiride; 8 Ocak 1993'te, Refah Partili Belediye BaŖkanı Arif Calban tarafından iŖlerinden atılan iŖilerin tüm yılı iŖlerine geri dönme mücadelesiyle geçti. DireniŖlerine İstanbul'da yaptıkları miting ve protesto gösterileriyle baŖlayan iŖiler, nisan ayında 450 kilometre yolu adım adım kat ederek Ankara'ya gittiler. Ancak Ankara'da eŖitli siyasi partilerin temsilcileriyle grŖmeleri sonuç vermedi. 1993 yılını iŖe dönme mücadelesiyle geçiren Kağıthane iŖileri, "Bir onur çığlığı" adını verdikleri direniŖlerinde 40 günü aŖan süreli açlık grevi yaptılar. 1994 yılında da bu mücadeleleri sürdüreceklerini basın açıklamasıyla bildirdiler. Bu açıklamada "8 Ocak 1993 tarihinde kıyım ağradığımızda uzun süreli ve etkili bir direniŖ yürütmek zorunda olduğumuzu biliyorduk. Çünkü biliyorduk ki zelleŖtirme, taŖeronlaŖtırma, iŖi kıyımları ve sendikasızlaŖtırma bir devlet politikasıdır" denildi. İŖiler bildirilerinde, Refah Partisi'nin siyasi bir kararıyla iŖten atıldıklarını hatırlatarak Ŗyle devam ettiler. "lkemizin en st düzeydeki yöneticileri, iŖimize dndrleceğimizi aylar önce kamuoyuna açıkladıkları halde, bu doğrultuda hiçbir ciddi giriŖimde bulunmadılar. Biz bu oyunların hesabını da soracağız. Kağıthane'nin zaferi Türkiye iŖi sınıfının zaferi olacaktır". İŖiler ayrıca

⁶⁸ Yıldırım ve Turgay, *a.g.e.*, 187.

direnişlerinin öyküsünü anlatan "Umudu inanca, inancı dirence, direnci zafere taşıyalım" sözlerinin yer aldığı beş bin adet takvim bastırıp, bunları partilere, sendikalara, demokratik kuruluşlara ve vatandaşlara dağıtacaklarını söylediler.⁶⁹

İşçiler seçime yaklaşık 5 ay kala ümitli olduklarını en azından yenilenecek seçimlerde mevcut belediye başkanının kaybetmesini sağlayacaklarını düşünmektedirler. Bunun için mücadele edeceklerini ve bunu başarabileceklerini düşünürler. 27 Mart 1994 yerel seçimler olur. Refah Partisi sandıktan lider parti olarak çıkar (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri Kağıthane Belediyesi Sonucu

Adaylık				
Kıs.	Parti	Aday	Oy sayısı	Oy oranı
RP	Refah Partisi	Arif Calban	52.842	%35,46
ANAP	Anavatan Partisi	İbrahim Sezgin	31.509	%21,14
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti	Mehmet Aslan	25.697	%17,24
DSP	Demokratik Sol Parti	Mustafa Kenan	20.661	%13,86
DYP	Doğru Yol Partisi	Selahattin Kaya	11.732	%7,87
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi	Adnan Karakurt	2.655	%1,78
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	Gökhan Zeybek	1.955	%1,31
BBP	Büyük Birlik Partisi	Kazım Kayhan Durna	684	%0,46
MP	Millet Partisi	<i>Bilinmiyor</i>	617	%0,41
YDP	Yeniden Doğuş Partisi	Nagehan Kürem	236	%0,16
SBP	Sosyalist Birlik Partisi	<i>Bilinmiyor</i>	221	%0,15
İP	İşçi Partisi	Şeref Avseren	211	%0,14
Toplam seçmen sayısı: 180.733		Toplam:149.020	Geçersiz ya da boş: 9935	

Kaynak: YSK verilerine dayanarak düzenlenmiştir.

Bütün bu eylemlerin sonucunda Türkiye işçi sınıfının refleksinin daha hassas hale geldiği söylenebilir. Zira birçok sendika toplu iş sözleşmeleri kapsamında yaptıkları görüşmelerde anlaşmaya varamamış ve grev ve iş bırakma kartını masaya sürmüşlerdir (bkz. Şekil: 6).

⁶⁹ Bir Yıldır İşlerini Bekliyorlar, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ocak 1994, s.3.

Resim 6. RP'li Belediyelerde Toplu Sözleşme Krizi Haber K p r 

Kaynak: *Milliyet Gazetesi*, 14 Kasım 1994, s16.

Elbette Kağıthane işçi direnişinin bir diğer etkisinin diğer RP'li belediyeleri temkinli davranmaya ittiği söylenebilir. Nitekim o dönemi yakından takip eden isimler bu noktaya dikkat çeken yazılar yazmışlardır. Örneğin Çakır bu yöndeki düşüncesini şöyle dile getirir: "Direniş, işçi fazlalığından sıklıkla şikâyet eden diğer RP'li belediyeleri temkinli davranmaya da itmişti. Tüm başkanlar, fazlalığa rağmen personellerinden memnun olduklarını ısrarla belirtiyorlardı. Hatta Bağcılar'da maaşları az olan belediye memurlarına 1993 Ağustos ayına kadar iki maaş ikramiye dağıtılmıştı ve bunun düzenli bir hale getirilmesi düşünülüyordu.⁷⁰ İşçilerin eylemlerinin diğer belediye başkanlarının davranış ve politikalarına etki ettiği söylenebilir. Tabi burada yeniden işten çıkarmaların, toplumsal eylemleri daha da artıracağından korkulması mı, yoksa zaten yakın zamanda yapılacak seçimlere olumsuz etkisinin olacağına etkili olduğunu seçmek zor, fakat her ikisinin de etki ettiği söylenebilir. Zira eylemlerden sonra duruma Çakır şöyle dikkat çeker:

"1994 Mart ayında yapılacak olan yerel seçimlere kadar kimsenin işçi çıkartmaya niyeti yoktu. Ancak seçimlerden sonra büyük çaplı işçi çıkartmaların olacağı yolunda büyük işaretler vardı. Örneğin Güngören

⁷⁰ Ruşen Çakır, *Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisini Anlamak*, 2. basım (İstanbul: Metis Yayınları, 1994), s186

Belediye Başkanı Yahya Baş acık konuştu: “Belediyeler istihdam yuvası haline getirilmiş. Bu yükte ayakta durmak mümkün değil. Kağıthane bu konuda öncülük yaptı, aslında akıllı bir işti ama siyasi istismar konusu yapıldı. Biz şu anda idare ediyoruz. Ancak seçimlerden sonra yine işbaşına gelirse durum değerlendireceğiz. Zaten tüm belediyeler bu yöne yönelecek, buna mecburlar.”⁷¹

Sonuç

Bu çalışmada, Kağıthane Belediyesi'nde işten çıkarılan işçilerin bir yılı bulan, 1993 yılında gerçekleştirmeye başladıkları protesto eylemleri, açlık grevleri ve bu eylemlerin Türkiye genelindeki işçi dayanışması üzerindeki etkileri ele alınmıştır. 450 kilometrelik İstanbul-Ankara yürüyüşüyle başlayan direniş, işçilerin işten çıkarılmalarına karşılık olarak çeşitli sendikalar, kitle örgütleri ve meslek gruplarının desteğiyle büyüyen bir hareket haline gelmiştir.

Özellikle açlık grevi yapan işçilerin sağlık durumu giderek kötüleşmiş, doktorların ve çeşitli meslek gruplarının eyleme katılmasıyla kamuoyunun ilgisi çekilmiştir. Eylemlerin etkisi, birçok iş kolundaki toplu iş görüşmelerine ve işçi hareketlerine yansımış, farklı sektörlerdeki işçiler de dayanışma eylemleri yaparak protestoları desteklemiştir.

Ancak, Refah Partili Kağıthane Belediye Başkanı Arif Calban'ın işçiler hakkında yaptığı sert açıklamalar ve hükümetin duruma müdahale etmemesi sonucunda işçilerin istekleri tam olarak karşılanamamıştır. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde de Refah Partisi yeniden birinci çıkmış ve Arif Calban belediye başkanlığını kazanmıştır. Eylemler, sonuçta işçilerin işlerine geri dönmesini sağlayamamış, ancak Türkiye işçi sınıfı tarihinde önemli bir direniş olarak kayda geçmiştir.

Kağıthane işçilerinin direniş, sendikal hareketlerin toplumsal dayanışma ile nasıl şekillendiğini ve yerel yönetimlerin işçileri baskı altına alma politikalarının nasıl karşılık bulduğunu göstermektedir. İşçilerin işten çıkarılmalarına karşı verdikleri mücadele, sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasal bir direniş olarak da tanımlanabilir. Direnişin örgütlenme biçimi ve topluma ulaşma çabaları, toplumsal hareketlerin temel dinamiklerinden biri olan kitle

⁷¹ Çakır, a.g.e., s186-187

mobilizasyonunun nasıl gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir. Kağıthane Direnişi, toplumsal hareketler literatüründe belirtilen temel unsurları da içeren kapsamlı bir mücadele olarak değerlendirilebilir. Ekonomik bir temelde başlayan hareket, siyasal ve ahlaki boyutlar kazanarak daha geniş bir toplumsal muhalefete dönuşmüştür. Örgütlenme biçimi, yatay dayanışma ağlarını ve yerel katılımı merkeze alırken, stratejileri halk desteğini genişletmek ve yönetici elitlerin meşruiyetini zayıflatmak üzerine kuruludur.

Bu direniş, işçilerin yalnızca sendikal değil, aynı zamanda toplumsal bir dayanışma içinde nasıl örgütlendiğinin somut bir örneğidir ve Türkiye'deki toplumsal hareketler tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Direnişin toplumsal boyut kazanması, sınırlı bir işçi grubunun ötesine geçerek geniş kitlelerin katılımıyla mümkün olmuştur. Kağıthane halkından Sivaslı hemşeri derneklerine kadar farklı grupların harekete desteği, toplumsal dayanışmanın işçi direnişlerini nasıl desteklediğini göstermektedir. Bu destek, Melucci'nin dayanışma ve çatışma kriterlerine uygun bir çerçeve sunar.

Kağıthane işçilerinin 1993 yılında gerçekleştirdikleri direniş, klasik bir toplumsal hareket örneği olarak değerlendirilebilir. İşten çıkarılmalarının ardından işçiler, sadece ekonomik taleplerin ötesine geçen bir mücadele başlatmışlar; açlık grevleri, yürüyüşler ve protesto eylemleriyle hem haklarını savunmuş hem de toplumsal dayanışmayı güçlendirmişlerdir. Tilly'nin toplumsal hareket kavramına dayandırdığımızda, işçilerin kampanyaları, toplumsal hareket girişimleri ve MBSD (muhalif bilgilendirme ve destek) gösterileri, direnişi bir toplumsal hareket çerçevesine oturtmaktadır. Tilly'ye göre hak taleplerine dayalı kampanyalar düzenlemek, dernek vb. kurumlar aracılığıyla propaganda eylemleri tertiplemek ve makul, birlik içinde, kalabalık ve sadık bir görüntü sergilemek şeklinde özetleyebileceğimiz üç unsurun ve bunların alt unsurlarının, ancak tek bir unsurun değil, bu unsurlardan tamamının birleşmesi, toplumsal hareketleri oluşturur. Tilly'nin toplumsal hareket tanımlaması Kağıthane işçilerinin direnişini bir toplumsal hareket olarak ele almamızı zorunlu kılmaktadır. Kağıthane Direnişi'nin en önemli yönlerinden biri, medyanın ve kamuoyunun harekete verdiği destektir. Beyaz gömlek sembolü ve öne çıkan "Sosyal Cinayet" afişleri, direnişin toplumsal hafızada yer etmesini

sağlamıştır. Bu durum, hareketin mobilizasyon kapasitesini artırmış ve geniş bir destek çevresi oluşturmuştur.

Bu süreçte işçilerin direniş, sadece işten çıkarılmaya karşı bir tepki olmamış; aynı zamanda Türkiye işçi sınıfının ve emek mücadelesinin sembolü haline gelmiştir. Açlık grevi ve kitlesel protestolar gibi eylemler, kamuoyunun dikkatini çekmiş ve çeşitli meslek grupları, sendikalar, üniversiteler ile sivil toplum örgütlerinin desteğiyle geniş çaplı bir direnişe dönüşmüştür. Özellikle sağlık sorunları ve insan hakları ihlalleriyle ilgili kaygılar, bu eylemleri daha da kitleselleştirmiştir.

1993 Kağıthane Direniş, sendikal bir eylemin toplumsal harekete evrilmesinin çarpıcı bir örneğidir. Direniş, işçilerin sadece ekonomik hak taleplerine odaklanmak yerine, daha geniş bir toplumsal dayanışma ve örgütlenme süreci yürütmüş olmalarıyla dikkat çekmektedir.

Neoliberal politikaların yarattığı baskılar altında şekillenen bu direniş, Tilly'nin kampanya, repertuar ve MBSB kriterlerini karşılamaktadır. Ancak, yerel yönetimlerin çatışmacı yaklaşımları ve örgütlenme zorlukları nedeniyle hareketin uzun vadeli başarısı sınırlı kalmıştır. Yine de bu direniş, işçi sınıfının dayanışma örneği olarak Türkiye toplumsal hareketler tarihine önemli bir katkı sunmuştur.

Kağıthane Direniş'nden çıkarılan dersler, toplumsal hareketlerin sadece yerel eylemlerle sınırlı kalmaması, daha geniş örgütlenme ve dayanışma stratejileri benimsenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle, sendikal ve toplumsal hareketlerin bir araya geldiği bu tarz direnişler, gelecekteki toplumsal eylemler için önemli bir model sunmaktadır.

Bu direniş, 1990'ların Türkiye'sinde özelleştirme, sendikasızlaştırma ve işçi kıyımları gibi neoliberal politikaların işçi sınıfı üzerindeki etkilerini açığa çıkarırken, aynı zamanda işçi sınıfının birliği ve örgütlülüğünün ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Direniş, politik ve sosyal bir dayanışmanın güçlenmesine zemin hazırlamış; ancak yerel ve ulusal siyasetin karmaşık dinamikleri nedeniyle talepler tam anlamıyla karşılanamamıştır. Kağıthane işçilerinin mücadelesi, toplumsal hareketlerin uzun soluklu, direnç gerektiren ve başarıya ulaşmasının sadece işçi sınıfı için değil, daha geniş bir toplum için kazanım olarak görülecek bir süreç olduğunu kanıtlamıştır.

Kaynakça

Bayat, Asef, Ortadoğuda Maduniyet, ev. zğür Gökmen, İstanbul: İletişim yayınları, 2006.

“Belediye-İş Sendikası'na Bağlı İşçiler 20 Nisan'da İş Bırakma Eylemi Yapacak”, *Milliyet Gazetesi*, 17 Nisan 1993.

Bir Yıldır İşlerini Bekliyorlar, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ocak 1994.

Castells, Manuel, İletişim Gücü, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

Castells, Manuel Ağ Toplumunun Yükselişi, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

Cumhuriyet Gazetesi, 02 Haziran 1993.

Cumhuriyet Gazetesi, 14 Nisan 1993.

Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 1993.

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Haziran 1993.

Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ocak 1993.

Çakır, Ruşen *Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisini Anlamak*, 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 1994.

Ertuğrul, Emre, *Türkiye'de Feminist Hareketler: Geçmişten Günümüze*, İstanbul: Metis Yayınları, 2019.

Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, ev. Işıl Bayar, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.

Göle, Nilüfer, *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, İstanbul: Metis Yayınları, 1997.

Hatice Tuncer, “İşçi Adım Adım Hak Peşinde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 1993.

Irmak, Hüseyin, Sözlü Tarih Görüşmeleriyle Kağıthane, İstanbul, 2014.

İstanbul İnsan Hakları Bülteni, Özel Sayı: 5, 11.06.1993.

İşçiler Kıpır Kıpır, *Milliyet Gazetesi*, 16 Mayıs1993.

Kağıthane İşçileri Açlık Grevine Son Verdi, *Milliyet Gazetesi*, 29 Temmuz 1993.

Kağıthane İşçisine Şişli'den Destek, *Milliyet Gazetesi*, 15 Haziran 1993.

Karakaş, Şenol, “Yeni Bir Hareket, Yeni Bir Sol: Türkiye’de”, *Birikim Dergisi*, Sayı 197, (2005), s. 24-31.

Küçük, Bülent, Bilgiç, Tolga, *Türkiye’de Toplumsal Hareketler: Teori ve Pratik*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Marshall, Gordon, “Toplumsal Hareketler”, *Sosyoloji Sözlüğü*, ev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Melucci, Alberto “Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması”, Derleyen: Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler-Teorik Açılımlar*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

Milliyet Gazetesi, 1 Mayıs1993.

Milliyet Gazetesi, 19 Haziran 1993.

Milliyet Gazetesi, 28 Şubat 1993.

Milliyet Gazetesi, 30 Temmuz 1993.

Özkazaç, Alev, *Türkiye’de Neo-liberal Dönüşüm ve Toplumsal Hareketler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Şen, Ahmet, *Toplumsal Hareketler ve Medya: Gezi Parkı Örneği*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.

Tarrow, Sidney, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, 3. Basım, Cambridge University Press, 2011.

Taşkın, Yüksel, *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Tilly, Charles, *Toplumsal Hareketler*, çev. Orhan Düz, İstanbul: Babil Yayınları, 2008.

Touraine, Alain, “Toplumdan Toplumsal Harekete”, (Der: Kenan Çayır), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

Türkdoğan, Orhan, *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1997.

Uncu, Baran Alp, Gezi Parkını Nasıl Okumalı, <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/gezi-parkini-nasil-okumali-364722>

Uyar, Tanay Sıdkı, “Toplumsal Hareketler ve Çevre”, *Toplumsal Hareketler Konuşuyor*, Haz. Leyla Sanlı, İstanbul: Alan Yayıncılık, 2003.

Ünsal, Özlem, *Kentsel Dönüşüm ve Toplumsal Hareketler: İstanbul’da Fikirtepe ve Sulukule Örnekleri*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2014.

Yıldırım, Cengiz, Turgay, Yaşar, *Adil Düzen*, İstanbul: FTY Yayınları, 1994.

EKLER**Ek 1. İşçilerin Divriği Halkına Mektubu**

Merhaba Divriği,

Merhaba sınıf kardeşlerimiz!

9 aydan beri İstanbul'da ve Ankara'da işe dönüş mücadelesi yürüten Kağıthane direnişçilerinden hepimize selam getirdik.

8 Ocak 1993 tarihinde Refah Partili Belediye yönetimi tarafından kıyıma uğratılan bizler;kendi sorunlarımızı Türkiye işçi sınıfının ve emekçilerinin acil sorunlarından hiç bir zaman ayrı görmedik, ayrı düşünmedik.Çünkü biz bu sınıfın bir parçasıyız ve savaş bu sınıfa karşı açılmıştır.Özelleştirmeye,taşeronlaştırmaya,işçi kıyımlarına ve hak gasplarına karşı bir tavır geliştirdiğimiz direnişimizde,sınıf kardeşlerimizle zihin manevi desteğinide her zaman arkamızda hissettik.

İşçi sınıfının alınına Kağıthane'de kara leke sürmek isteyenlerin hevesini kursağında bıraktık.Tavrımızı bundan sonrıda aynı doğrultuda sürdüreceğiz.

Sömürü ve zulüm düzeninin bekçileri hangi ad altında ve hangi sloganlarla yönetime gelirse gelsin; işçilere ve emekçilere sunduğu açlıktır, kandır ve gözyaşıdır...

Emperyalizme ve bugünkü düzene karşı olduğunu iddia eden "Adil Düzen"çilerin işçi ve emekçi düşmanlığınıda bizler tanığız.

Ülkemizde özelleştirmelerin ve işçi kıyımlarının yoğunlaşacağı bir döneme girmektediriz.Türkiye işçi sınıfının ve tüm emekçilerinin prestiji ve onuru haline gelen Kağıthane direnişi kazanmak zorundadır. Bu başarıyı hep birlikte yaratalım;işçi sınıfının onurunu çiyetmeyelim!

Divriği'li sınıf kardeşlerimizden daha fazla destek ve dayanışma bekliyoruz.

YAŞASIN İŞÇİ SINIFININ BİRLİĞİ VE MÜCADELESİ

KAĞITHANE DİRENIŐÇİLERİ

Ek 2. Pankart

Kaynak: Murtaza Yıldırım Arşivi

Ek 3: Ölüm Orucundaki İşçiler

Kaynak: Murtaza Yıldırım Arşivi.

Ek 4. Doktorlar da Destek Verdi.

Kaynak: Milliyet Gazetesi,16 Haziran 1993, s.13.

Ek 5. Türk-İş'in Açıklaması

Türk-İş

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

21 Temmuz 1993

EYLEMCI İŞÇİLER İÇİN UMUT DOĞDU

**REFAH PARTİSİ, İŞÇİLERİN BİR KISMINI
BELEDİYELERE GERİ ALDIRIYOR**

**BAYRAM MERAL'İN TEMASLARI SONUNDA, SHP VE CHP'LI
BELEDİYELER DE DİĞER İŞÇİLERİ İSTİHDAM EDECEKLER**

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL'i ziyaret eden Refah Partisi Tokat Milletvekili Ahmet Fevzi İNCEOZ ile Konya Milletvekili Ahmet Remzi Hatip; Kağıthane Belediyesinden çıkarılan işçilerden 30'unun yeniden işe alınması için parti yetkilileri ile partilerine mensup bazı belediye başkanları arasında mutabakat sağlandığını bildirdiler.

İşten çıkarılan işçilerden 123'ünün Ankara'ya yürüyerek gelmeleri sırasında, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL'in Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin ERBAKAN'la yaptığı görüşmenin ardından, işçilerin geriye alınması yolunda girişimlerde bulunduğu belirten milletvekilleri, şimdilik 30 işçinin dönüşünü sağlayabildiklerini söylediler.

İNÖNÜ VE BAYKAL'LA GÖRÜŞME

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL; SHP Genel Başkanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İNÖNÜ ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz BAYKAL ile ayrı ayrı görüştü.

Kağıthane Belediyesinden çıkarılan işçilerin geri kalanının da bu partilere mensup belediye başkanlarıyla temas kurularak işe aldırılabilmesi için yardımcı olmalarını İNÖNÜ ve BAYKAL'dan isteyen MERAL, bu konuda her iki liderin de duyarlı davranarak gereken temaslara başladıklarını bildirdi.

Ek 6. İşgal Başlıklı Milliyet Haberi

Kaynak: Milliyet Gazetesi, 30.07.1993, s. 2.

Ek 7. Divriği Kitle Örgütleri Açıklaması

İLERİCİ, DEVRİMCİ, DEMOKRAT KAMUOYUNA DUYURU

Ülkemiz halkı gerici ve faşist bir saldırının baskısı ve zorbalığı altındadır. Devletin resmi güçleri ve onların yandaşları olan gerici odaklar ilerici aydınları öldürmekte, faili meçhul cinayetler işlemekte, Kürt halkı üzerinde kıyım uygulamakta ve işçileri sokağa atarak açlıkla karşı karşıya bırakmaktadır. Tüm bu yapılanlar bilinçli bir çabanın ürünüdür. Bu örgütlü saldırının birinci derecede sorumlusu ABD emperyalizmi ve onun ortadoğu'daki temsilcisi olan Suudi sermayesi, ülkemizdeki terörcü sermaye ve tefeci tüccarlardan oluşmaktadır. Bunların bir tek amacı vardır ; ülkeyi istedikleri gibi barbarca sömürmek, dilediklerini yapabildikleri " dikensiz bir gül bahçesi " yaratmaktır.

Hergün işlenen faili meçhul cinayetler, Lice'nin yakılması, sendikalaşmak isteyen işçilerin işten atılmaları, Sivas Katliamı, Kağıthane Belediyesi'ndeki 340 işçinin işten atılması gibi daha yüzlercesini sayabileceğimiz olaylar bunun en somut örnekleridir.

İşçiler, emekçiler, yurtseverler ve Kürt ve Kürt halkı zalim bir barbarlık saldırısı ile karşı karşıyadır. Devlet bu şer güçlerinin emrinde ve denetimindedir. Meclis de bu şer güçlerinin denetimindedir. En son çıkarılmak istenen yeni bir " Takrir-i Sükun " yasası olan " Anti-terör " yasasının komisyonda görüşülmesi sırasında " Laiklik karşıtı eylemlerin suç sayılmaması" yönünde ANAP, DYP ve RP'nin ortak hareket etmesi Meclisin de bu güçler tarafından denetlenmesi değil midir ?

Tüm bu saldırıların tek bir amacı vardır; o da, emekten yana devrimci, demokrat ve sol güçleri yok etmektir.

Amacı belli olan bu saldırılara karşı sol güçler ne yapmalıdır ?

Bu sorunun yanıtı **BİRLEŞMEK, ÖRGÜTLENMEK, DAYANIŞMA İÇİNE GİRMEK VE MÜCADELE ETMEKTİR.** Başka bir yolu yoktur.

Kağıthane işçileri işten atıldıktan bu yana bir yıla yakın bir zaman geçti. 340 kişi açlıkla mücadele ediyorlar. Değil devrimci, demokrat, ilerici olmak, "İnsanım" diyen herkes bu haklı direnişi desteklemelidir. "Yaşama ve çalışma hakkı" insanın en doğal hakkıdır. Bu hak her insanın hakkı olduğu için her insan da Kağıthane işçilerinin başarısı için çalışmalı, onların çalışma hakkının geri verilmesini sağlamalıdır.

Kağıthane işçilerinin çalışma ve yaşamı hakkını yok ederek onları işten atan gerici Belediye Başkanı ve destekçileri insan olma özelliklerini yitirmişlerdir. İnsan haklarını savunmayanlar "Allah'ı" savunsalar da bu onların yaptığı pislikleri gizleyemez. "Allah" adı onlar için bir sömürü ve baskı aracı olan kalkandan öte birşey değildir. Bunlar bu davranışları ile "Allah'ı da" sömürmektedirler.

Kağıthane işçilerinin haklı direnişleri mutlaka başarıyla sonuçlanmalıdır. Başarı sadece Kağıthane işçilerinin olmayacak, tüm işçi ve emekçilerle birlikte demokrasi güçlerinin olacaktır. Onların yenilgisi demokrasi güçlerinin yenilgisidir. Emekten yana olan demokrasi güçleri pasif kalmayı, boyun eğmeyi terk etmelidirler. Gün dayanışma ve mücadele günüdür.

Biz Divriği'deki ve tüm yurttaki Divriği halkı ve onların oluşturduğu sivil toplum örgütleri olarak bugün Kağıthane işçilerine yapılanların yarın bize de uygulanacağı bilinciyle , Kağıthane Belediyesi İşçilerinin mücadelesini destekliyor, başarılar diliyoruz.

KAHROLSUN FAşIZM , YAşASIN KAĞITHANE İşÇİLERİNİN MÜCADELESİ.

DİVRİĞİ BELEDİYESİ

TÜRKİYE MADEN- İş SENDİKASI
DİVRİĞİ CEVHER-İş ŞUBESİ

DİSK GENEL-İş SENDİKASI
SİVAS ŞUBESİ

İSTANBUL DİVRİĞİ KÜLTÜR DERNEĞİ

DİVRİĞİ TAşIYICILAR KOOPERATİFİ

İSTANBUL DİVRİĞİ KÜLTÜR DERNEĞİ
DİVRİĞİ ŞUBESİ

EĞİT-SEN, TÜM-BEL-SEN VE
DEMİRYOL-SEN DİVRİĞİ
TEMSİLCİLİKLERİ

DİVRİĞİ DEMİRYOLU İşÇİLERİ

Kaynak: Murtaza Yıldırım Arşivi

Ek 8: Divriğı Destek Gösterileri

Kaynak: Murtaza Yıldırım Arşivi

Extended Abstract

In the early 1990s in Turkey, debates on trade unions and labour rights intensified with the layoff processes and changes in local governments. In this period, 340 workers dismissed from their jobs in Kağıthane Municipality started a resistance as an example of trade union struggle and social solidarity. While the dismissals seem to have been based on the union and political identities of the workers, the resistance committees established by the workers in this process provided an important activist model in the context of social movements. The practices of the municipality under the Welfare Party administration and the reactions of the workers reveal the structure and limits of trade union movements and social solidarity in Turkey

Mahmut Özdemir, who had been the SHP mayor of Kağıthane and became a parliamentary candidate from Sivas in the 1991 general elections, was replaced by Arif Calban from the Welfare Party in the by-elections held in December 1991. Subsequently, by-elections were held in some districts on 1 November 1992. This success of RP's Calban in Kağıthane can be considered as the beginning of the political movement that would determine the politics of Turkey.

When RP Mayor Arif Calban took office, they put into practice their policy called the People's Assembly. Thus, local people could be kept alive in politics.

As far as we can see, this was a period in which mayors were put on trial for irregularities, allegations of favouritism in municipal recruitment or rumours of bribery were rife. As a matter of fact, as soon as he was elected, Arif Calban hung a plaque on the door of the Kağıthane municipality building saying 'There is absolutely no bribery here', which created serious tensions among the members of the Municipal Council and municipality employees. In Bağcılar, it was known that some municipality employees who had been caught red-handed taking bribes were still on trial.

The most important slogan of the RP at that time was 'Morality and spirituality first'. There were also very tangible material reasons for a party acting on such a principle to make the corruption and irregularities of rival parties its most important campaign material and to fight against bribery. First of all, RP municipalities were running out of money. Arif Calban had taken over Kağıthane with 100 million liras in the coffers and 40 billion in debt. The other four municipalities, which were formed as a result of the separation of Bakırköy and Pendik, complained that not only did they not receive the equipment they claimed they were entitled to, but also that they had been given much more staff than they needed. It was in such an environment that the Kağıthane

workers were dismissed from their jobs in what would later become a mass action that would set the agenda of the country for a long time.

In January 1993, after the dismissal of 340 workers in Kağithane Municipality by the mayor Arif Calban of the Welfare Party, the efforts of the workers to organise themselves and make their voices heard by large groups of people remained on the agenda of the country for a long time and spread more and more every day.

On the posters of 20 October 1991 general elections, young and old alike were saying 'This time Welfare' in unison. On another poster, a crying girl was saying, 'My father,' she said, 'was fired from his job.' The child was responded with the RP's poster: 'Fathers will not be unemployed under the Welfare Party's rule.' At the level of discourse, the Fair Order of the Welfare Party offered a just administration where people would not lose their jobs. However, one of the first actions of the Welfare Party Mayor in Kağithane, the first district municipality he won in a big city, was not to renew the contracts of the workers in the municipality. Only 55 workers were allowed to continue their jobs and 340 people were dismissed. The dismissed workers stated that there was no legal basis for this dismissal and that it was a political decision, and they organised themselves and took actions that made an impact.

In this study, the actions shaped on the basis of the dismissal of 340 dismissed workers are analysed and evaluated in terms of the theories of 'Social Movements'. Whether these actions of the Kağithane workers have a political constitutive role or not, and what kind of results such an action has as a social movement will also be discussed.

In order for a movement to be a social movement, what it aims for may differ or each social movement may have a different characteristic. In this sense, a social movement does not necessarily have to aim to address the whole country or many of its problems. According to Marshall, the goal of a social movement 'can be as narrow as legalising marijuana or as broad as overthrowing the hegemony of the capitalist world system. ... Many individual social movements can follow a relatively independent path under the banner of a general social movement (such as the 'peace movement'), sometimes causing confusion and conflict within the movement itself.'

If we want to give a little more explanatory information about what social movements are or what their nature should be, it would be appropriate to look at Charles Tilly's seminal explanation. According to Tilly, social movements, as they developed in the West after 1750, emerged from an innovative synthesis of the following three elements that produced various results:

1. a sustained, organised popular initiative (we can call it a campaign) making common demands for rights against the targeted authorities. To be a social movement in this sense, the organised community must have specific demands against the targeted authority. For example, dismissed workers demanding their jobs back.

2. The realisation of various types of political action. These types of action include: Forming special-purpose associations and unions, organising public rallies, official processions, vigils, pickets, demonstrations, sending petitions, making statements to the media, and placarding (the so-called social movement repertoire of various initiatives). It is important to note here that a political type of action is adopted and that these actions are organised in such a way and for such a period of time as to attract the attention of other audiences.

3. The harmonised public demonstration by participants of the MBSB principles (reasonableness, unity, numbers and loyalty to themselves and/or their constituents) (so-called MBSB demonstrations).

Tilly explains the MBSB mentioned in point 3 above as follows. Moderation: Moderate behaviour; proper dress, participation of clergy, dignitaries and mothers with their children. Unity: Similar badges, bands, banners and costumes; marching in ranks, singing and praying. Number: Number of people, signatures on petitions, messages from voters, filling the streets. Commitment: Resistance to bad weather; visible participation of the elderly and disabled; resistance to repression; ostentatious sacrifice, donations and aid.

Anatomy of Labour Action In the years when 340 workers were dismissed, 180.000 out of 220.000 workers organised in the general services branch, including municipal workers, were members of the Belediye-iş Union affiliated to Türk-İş. When we look at the structure of the union at that time, we see that it was structured in the form of headquarters, branches affiliated to the headquarters and workplace union representations affiliated to the branches.

The mayor said in many statements that 'a hundred people receive salaries without coming to work' and made statements against the workers at every opportunity. Although the mayor made such a statement, i.e. he emphasised that there was a surplus of workers, it is seen that after he was elected, he made a recruitment announcement.

The workers thought that in order to explain that their dismissal was unjust and to continue their resistance without any problems, they should be organised rapidly on the basis of committees. In this framework, they formed 4 committees as a first step. With the combination of a person elected by each

committee and a 5-person executive committee, a 9-person executive committee was formed. The whole of this structure, which would direct the resistance, was called the 'Resistance Committee'. Among the duties of this committee established by the workers is public relations. Thus, it is aimed to carry out all kinds of work to inform the people of Kağithane and to ensure support and participation in the resistance. In addition, to maintain relations with democratic mass organisations, the working area has been determined as the whole of Istanbul, with priority in Kağithane. Establishing ties with other organised circles and ensuring their solidarity with the resistance is another task of the Resistance Committee. In addition, another committee has been established to break the propaganda of the municipal administration, to create public opinion, and to ensure that all actions are monitored and documented by the press and media organs. In this respect, it can be said that the way the action was organised, as explained above in the context of Social Movements, shows the characteristics of what Tilly describes as a campaign.

Tilly drew attention to posters and campaigns for a movement to become a Social Movement, and in the MBSB's article on unity, he emphasised that the movement should have a symbol with similar badges, banners, banners, costumes, etc. The symbol of the Kağithane workers was the 'White Shirt'. 'The white shirt was 340 people who were persecuted. The white shirt was the symbol of rebellion against injustice. The white shirt was the Kağithane resistance. The public now recognised us with these shirts.' 'March was also the month of posterising Istanbul. Almost every day several groups, white shirts on our backs, long-handled brushes in our hands... Within a week there was a poster that stood out everywhere in Istanbul and even in many parts of Turkey: 'Social Murder'. As we will see in the following, white shirts became a symbol in the workers' protests and the Kağithane Workers were labelled as "White Shirts". This is one of the important indicators of the movement becoming a social movement.

As mentioned above, Tilly also emphasises that social movement repertoires should also be reasonable: ...the participation of mothers with their children; Commitment: resisting bad weather; ...ostentatious sacrifice, donations and aid. The subjects of the Kağithane resistance fulfil both of these options. Of the 340 people who were massacred, 52 were women. These women formed the 'Women's Commission' of the resistance. Some of the women organised a bazaar by collecting the products they took out of their dowry chests, some collected children's clothes from a corner of their homes and transferred the proceeds to the resistance fund.

If we consider the process we have given so far through the theory of Social Movements; Tilly emphasises that a Social Movement has three

elements. According to Tilly, 'i. Campaigns for common demands for rights against the target authorities; ii. Demand initiatives including special purpose associations, public rallies, media statements and demonstrations; iii. Reasonableness of purpose and popular representation of unity, numbers and commitment.' Tilly states that 'I call this historically specific structure a social movement'. It can be said that the protests of the Kağıthane workers, which fulfil all the conditions mentioned by Tilly, have now become a social movement.

About 5 months before the elections, the workers are hopeful that they will at least ensure that the current mayor loses in the renewed elections. They think that they will struggle for this and that they can achieve it.

Of course, it can be said that another effect of the Kağıthane workers' resistance was to push other RP municipalities to act cautiously. As a matter of fact, names who closely followed that period wrote articles drawing attention to this point. For example, Çakır expresses his opinion in this respect as follows: 'The resistance also pushed other RP municipalities, which often complained about the surplus of workers, to act cautiously. All mayors insisted that they were satisfied with their staff despite the surplus. In Bağcılar, two salary bonuses had even been distributed to municipality officials whose salaries were low until August 1993 and this was planned to be regularised. It can be said that the workers' protests influenced the behaviour and policies of other mayors. Of course, it is difficult to choose whether it was the fear that further dismissals would increase social protests or the fear that they would have a negative impact on the upcoming elections, but it can be said that both had an impact.

Conclusion

In this study, the protests and hunger strikes of the dismissed workers of the Kağıthane Municipality, which started in 1993 and lasted for a year, and the effects of these protests on workers' solidarity across Turkey are discussed. The resistance, which started with a 450-kilometre march from Istanbul to Ankara, became a growing movement with the support of various trade unions, mass organisations and professional groups in response to the dismissal of the workers.

In particular, the health condition of the hunger striking workers deteriorated and public attention was attracted by the participation of doctors and various professional groups. The impact of the protests was reflected in collective labour negotiations and labour movements in many sectors, and workers in different sectors supported the protests with solidarity actions.

However, the demands of the workers could not be fully met as a result of the harsh statements made by Refah Party Kağıthane Mayor Arif Calban about the workers and the government's failure to intervene in the situation. In the 27 March 1994 local elections, the Welfare Party came first again and Arif Calban won the mayorship. The protests did not result in the workers returning to their jobs, but they were recorded as an important resistance in the history of the Turkish working class.

The resistance of Kağıthane workers shows how trade union movements are shaped by social solidarity and how local governments' policies of oppressing workers are met with resistance. The workers' struggle against their dismissal can be defined as not only an economic but also a political resistance. The way in which the resistance was organised and the efforts to reach out to the community reveal how mass mobilisation, one of the basic dynamics of social movements, is realised. This resistance is a concrete example of how workers organise not only in trade union but also in social solidarity and occupies an important place in the history of social movements in Turkey.

The resistance of Kağıthane workers in 1993 can be considered as a classic example of a social movement. Following their dismissal, the workers launched a struggle that went beyond economic demands; they both defended their rights and strengthened social solidarity through hunger strikes, marches and protests. Based on Tilly's concept of social movement, the workers' campaigns, social movement initiatives and MBSD (dissident information and support) demonstrations place the resistance within a social movement framework. According to Tilly, the combination of the three elements and their sub-elements, which can be summarised as organising campaigns based on demands for rights, organising propaganda actions through associations, etc., and displaying a reasonable, united, crowded and loyal image, but not a single element, but all of these elements, constitute social movements. Tilly's definition of social movement necessitates us to consider the resistance of Kağıthane workers as a social movement.

In this process, the workers' resistance was not only a reaction against dismissal; it also became a symbol of the Turkish working class and labour struggle. Actions such as hunger strikes and mass protests attracted public attention and turned into a large-scale resistance with the support of various professional groups, trade unions, universities and non-governmental organisations. Concerns about health problems and human rights violations, in particular, made these protests even more massive.

While this resistance revealed the effects of neoliberal policies such as privatisation, deunionisation and purges on the working class in Turkey in the

1990s, it also showed how important the unity and organisation of the working class is. The resistance paved the way for the strengthening of political and social solidarity; however, due to the complex dynamics of local and national politics, demands could not be fully met. The struggle of the Kağıthane workers proved that social movements are long-lasting processes that require resistance and whose success will be seen as a gain not only for the working class but also for the wider society.